

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 373.2.015.3:376.36(043.2)

HACEATREAN OLESEA

**CONFLUENȚE PSIHOLOGICE ȘI LOGOPEDICE ÎN RECUPERAREA
TULBURĂRILOR FONOLOGICE DE LIMBAJ LA PREȘCOLARI**

Specialitatea 511.06 Psihologia specială

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

Președinte

Ciobanu Adriana, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, Republica Moldova

Conducător de doctorat:

Olărescu Valentina, profesor universitar, doctor în psihologie, 511.06

Referenți oficiali:

Racu Jana, profesor universitar, doctor habilitat psihologie, Universitatea de stat din Moldova

Mîța Liliana, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea din Bacău "Vasile Alecsandri", România

Cucer Angela, conferențiar cercetător, doctor în psihologie, ICITT, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, Republica Moldova

Susținerea va avea loc la 16 decembrie 2022 în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din UPSC "Ion Creangă" (str. Ion Creangă, 1, bloc 2, sala Senatului)

Teza de doctor în psihologie și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă" și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 15 noiembrie 2022

Președintele Comisiei de doctorat

Ciobanu Adriana, conferențiar universitar, doctor în psihologie

Conducător de doctorat

Olărescu Valentina, profesor universitar, doctor în psihologie

Autor

Haceatreaan Olesea

© Haceatreaan Olesea, 2022

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Perioada preșcolară, este considerată pe drept „perioadă de aur” în dezvoltarea copilului, deoarece este marcată de momente decisive pentru succesul său ulterior. Tezaurul lingvistic se elaborează pe parcursul ontogenezei prin interiorizarea treptată a structurilor obiective ale limbii, care include nu doar o pronunție corectă, dar și elaborarea unui limbaj elevat la nivel lexical, semantic, sintactic, pragmatic – competențe însușite treptat, de-a lungul procesului instructiv-didactic preșcolar (continuând și în școlaritate), atingând apogeul odată cu alfabetizarea și însușirea limbajului citit-scris – valențele cărora deschid noi orizonturi de dezvoltare și integrare socială Racu J. [24], Măța L. [12]. Logosul a fost și va rămâne mereu *expresia intelectuală a conștiinței*. După cum afirmă Piaget și Выготский, odată cu asimilarea limbajului se formează conștiința de sine – linia de demarcație dintre sine și ceilalți. *Achiziția limbajului* [16], este una din cele mai complexe activități, deoarece implică o multitudine de procese cognitive importate: limbaj, atenție, memorie, procesare vizuală a simbolurilor grafice, precum și *procesare fonologică*. Și, ca efect negativ, în această perioadă pot să se contureze tulburările de limbaj și comunicare. Din perspectiva copiilor cu tulburări de limbaj, teoria stadialității [22], este perturbată, ei, întâmpinând obstacole și rețineri în consecutivitatea achizițiilor lingvistice., fapt ce a suscitât interesul a numeroși cercetători, fiind analizate din unghiuri diferite: C.Păunescu [21], N.Bucun [4], M.Guțu [11], E.Verza [30], V.Olărescu [13,14,15,16,17,18,19], A.Cucer [9], C.Bodea Hațegan [3].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

Tulburările de limbaj își găsesc reflectare în literatura de specialitate, numită știința logopedică, prin cercetările realizate de autori din diferite perspective investigaționale (lingvistică- C. Chomsky [32]; *neurolingvistică* - A. P. Лурия [40]; *psihologică* – N.Bucun [4], J.Racu [24], A. A. Леонтьев [39]; *logopedică* - V. Olărescu-[16,17], V. Rusnac [25], A. Cucer [9], iar organele de resort, permanent și continuu, evaluează și reevaluează politicile naționale educaționale, se elaborează acte normative care reglementează asistența psihologică și logopedică a copiilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv al copiilor cu tulburări de limbaj: Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17 iulie 2014 (Monitorul Oficial al RM din 24.10.2014; Repere metodologice privind activitatea logopedului în instituțiile de învățământ general, aprobate prin ordinul Ministrului Educației, Culturii și Cercetării, nr. 01 din 02.01 2018). Totuși, creșterea de la an la an a numărului copiilor cu tulburări de limbaj, impactul negativ al tulburărilor de limbaj asupra dezvoltării psiho-socio-pedagogice și somatice a copilului (complexe de inferioritate, insuficiență cognitivă, instabilitate emoțională, izolare, anxietate, competențe generale și specifice joase etc.) [16], transferul tulburării de limbaj asupra reușitei academice, lipsa unui program de remediere a

tulburărilor fonologice pentru dezvoltarea *Conștiinței fonologice* la preșcolari la nivel național, a conturat **problema științifică** acută, ce solicită deznodământ printr-un studiu aprofundat și anume: *Cum ar fi cel mai eficient să remediem tulburarea fonologică la preșcolarii de 6-7 ani, prin ce strategii, care ar fi cele mai utile, astfel ca să putem cuprinde și celelalte aspecte psihice afectate?*

Scopul cercetării: Recuperarea/remedierea tulburării fonologice prin aplicarea programului psiho-logopedic integrativ, cu repercusiune/impact/influență asupra limbajului, proceselor cognitive, emoționale, autoaprecierii și de formare/educare a premiselor pentru scris-citit, la copii preșcolari de 6-7 ani.

Obiectivele cercetării:

- studierea aprofundată a literaturii științifice de domeniu și descrierea, sinteza datelor științifice analizate;
- structurarea instrumentelor de evaluare;
- reliefaarea/distingerea particularităților tulburării fonologice și diferențelor de gen în manifestarea tulburării fonologice la preșcolari;
- identificarea nivelului dezvoltării proceselor cognitive (memoriei și atenției), emoționale, comportamentului cognitiv, autoaprecierii, premiselor pentru scris-citit la preșcolarii cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică;
- stabilirea corelațiilor existente între tulburarea fonologică și vârsta psihologică a limbajului, procesele cognitive și emoționale, comportamentului cognitiv, autoapreciere; premise ale dezvoltării scris-cititului la preșcolarii cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică;
- elaborarea și implementarea unui program psiho-logopedic integrativ în vederea remedierii tulburării fonologice;
- aprobarea experimentală și evaluarea impactului intervenției integrative;
- emiterea recomandărilor pentru specialiști privitor la remedierea timpurie a tulburărilor fonologice la preșcolari

Suportul teoretic al cercetării e reprezentat de teoriile și concepțiile despre: *limbaj și comunicare* Л.С. Выготский [35], J.Racu [24], U.Șchiopu [27], Slama-Cazacu, T [26]; *tulburările de limbaj și deficitale fonologice* E.Verza [30], C.Păunescu [21], M.Guțu [11], N.Bucun [4], E.Vrăsmaș [32], V.Olărescu [13,14,15,16,17,18,19], *teorii ale achiziției limbajului* R. Iakobson [34], Л.Выготский [36]; *concepții despre dezvoltarea psihică* Fivush, Nelson și Gruedel [35], Корнилов [39], Иванов [38].

Metodologia cercetării științifice: *metode teoretice* - studiul literaturii de specialitate; *metode empirice* – teste, probe, fișa logopedică, experimente de constatare și de control, intervenții psihologopedice; *metode statistice* - calculul *frecvențelor* (distribuția rezultatelor), *statistica*

descriptivă (indicatorii tendinței centrale, abaterea standard, boltirea, asimetria), *testul chi-pătrat* (diferența între frecvențe), *U Mann-Whitney* (comparația eșantioanelor independente), indicatorul *r biserial* (mărimea efectului), *testul de corelație Spearman* și *testul Wilcoxon* (comparația eșantioanelor perechi).

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată, la nivel național: s-a realizat un studiu comparativ experimental al copiilor preșcolari de 6-7 ani cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică, din perspectiva identificării corelației dintre tulburarea fonologică și alte aspecte lingvistice, procesele cognitive și emoționale, și a autoprecierii; a diferențelor de gen în manifestarea tulburării fonologice; s-a conceptualizat propria definiție a tulburării fonologice; s-a structurat un kit de evaluare pentru limbaj, procese cognitive, emoționale și autoaprecierii; s-a implementat programul psiho-logopedic integrativ orientat spre remediarea tulburării fonologice în paralel cu educarea premiselor de scriere-citire, dezvoltarea proceselor cognitive, emoționale și autoaprecierii; s-au emis recomandări pentru specialiști privitor la remediarea timpurie a tulburărilor fonologice la preșcolari.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în: *sistematizarea științifică* a datelor din cercetările de domeniu; *identificarea* (punctelor forte/slabe), a particularităților dezvoltării competențelor de procesare fonologică – preachiziții/abilități esențiale în evoluția proceselor psihice a preșcolarului de 6-7 ani; *remediarea* tulburărilor fonologice de limbaj prin elaborarea și aplicarea unui program psiho-logopedic integrativ, direcționat pe tulburările lingvistice, procesele cognitive și emoționale, autoaprecierea preșcolarilor cu tulburări fonologice

Semnificația teoretică: cercetarea efectuată contribuie la suplinirea fondului teoretic al științelor psihologice și logopedice cu informații referitoare la aspectul fonologic/metalingvistic în dezvoltarea limbajului la preșcolari; programul psiho-logopedic integrativ reprezintă un reper teoretic în acțiunea de stimulare/dezvoltare psihică a copilului preșcolar.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în: structurarea kitului de evaluare al preșcolarilor, util în examinarea complexă rapidă și exactă a preșcolarilor de 6-7ani; programul psiho-logopedic integrativ elaborat, implementat și validat, orientat spre remediarea tulburărilor fonologice prin considerarea altor aspecte ale limbajului, proceselor cognitive, emoționale și autoaprecierii preșcolarilor cu tulburare fonologică, poate preluat de specialiștii în educația timpurie și de către părinți; programul psiho-logopedic integrativ poate fi utilizat și în cadrul programelor de pregătire pentru școală a preșcolarilor sau a elevilor clasei I-i; datele teoretice și practice ale cercetării pot constitui surse de documentare pentru specialiști (logopezi, psihologi, educatori), părinți;

rezultatele și concluziile teoretico-aplicative pot constitui un ghid de bune practici pentru specialiști.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: Complexitatea tulburării fonologice, implică distorsionarea proceselor de codificare și decodificare a fonemelor, iar conștientizarea fonologică distorsionată se repercursionează asupra alfabetizării copilului și trenează extinderea întregului sistem lingvistic; Datele statistice obținute, urmare a evaluării tulburării fonologice și identificarea corelațiilor dintre *tulburarea fonologică* și alte *aspecte lingvistice, procesele cognitive și emoționale, comportamentul cognitiv, autoaprecierea, premisele pentru scris-citit*, condiționează elaborarea unui program psiho-logopedic integrativ, în vederea remedierii tulburării fonologice; Elaborarea programului psiho-logopedic integrativ, structurat pe module (*Conștiința fonologică; Comportamentul cognitiv; Cognitiv; Socio-emoțional*) și implementarea lui precoce va remedia nu doar abaterile în dezvoltarea limbajului (tulburarea fonologică) dar și procesele psiho-lingvistice corelate și lui.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialele rezultate sunt utilizate în procesul psiho-лого-terapeutic la nivel preșcolar; în procesul de formare continuă și complementară a psihologilor și logopezilor; sunt recomandate la cursurile Psihologie specială, Logopedie, Asistență logopedică, pentru pregătirea studenților în psihopedagogia specială și masteranzilor în logopedie în UPSC "Ion Creangă"

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul ședințelor Catedrei de psihopedagogie specială a UPS "Ion Creangă" din Chișinău, valorificate în conferințe științifice organizate în cadrul UPSC "Ion Creangă", Centru Educațional „Leader Land”, Complex Medical Neurlogie și Pediatrie „Doctor Coropceanu” și în cadrul unor seminare, workshop-uri organizate în instituții educaționale: Conferința doctoranzilor și postdoctoranzilor Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 2017, cu articolul *Recuperarea precoce a tulburării fonologice de limbaj*; Conferința științifică internațională "Asistența logopedică: actualitate și orizonturi", UPSC "Ion Creangă", 22-23 noiembrie 2018, cu articolul *Confluente psihologice și logopedice în recuperarea tulburării fonologice de limbaj la preșcolari*; Simpozionul cu participare internațională "Școala – principalul mijloc de păstrare a libertății sufletului în mediul oprimat", UB "V.Alecsandri", Bacău, 2018, cu articolul *Recuperarea dislaiei funcționale prin tehnici de artterapie*; Conferința doctoranzilor și postdoctoranzilor Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 16 mai 2019, și din 18 mai 2021, cu articolele *Direcții de intervenție timpurie în dezvoltarea abilității de procesare fonologică la preșcolari*, și *Conștiința fonologică – indicator precoce al disabilităților de învățare*; Conferința științifică internațională „Ascensiuni, performanțe, personalități”, IȘE, 10 decembrie 2021 cu articolul

Componentele limbajului și conștiința fonologică; Выявление дислексико-дисграфических предрасположенностей у дошкольников 6-7 лет. В: Сборник научных трудов и материалов научно-практической конференции, АСОУ, том.2, 2022. Ghidul metodologic psiho-logopedic de remediere a tulburării fonologice. Ed. Garomont Studio, Chișinău, 2022.

Articole: Corelația dintre tulburarea fonologică de limbaj și procesele cognitive la preșcolari. În: *Univers Pedagogic, nr.1, 2022.* IȘE. Conștiința fonologică în contextul dezvoltării limbajului și comunicării (coautor). În: *Univers Pedagogic, nr. 1, 2022.* IȘE; Evaluarea și educarea premiselor către scris-citit prin strategii psiho-logopedice la preșcolari. În: *Univers Pedagogic, nr.4, IȘE, 2022;* Psycho-logopedic perspectives on writing reading premises of preschoolers. În: *Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics. Nr.1 (26). 2022. Bacău, Romania.*

Publicații la tema tezei: 12 lucrări științifice, dintre care: 1 lucrare științifico-metodică; 2 articole în ediții științifice internaționale, 4 articole în reviste științifice; 5 articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice.

Volumul și structura tezei. Teza cuprinde adnotări, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 218 titluri, 4 anexe, 134 pagini de text de bază, 32 figuri și 35 tabele.

Cuvinte-cheie: remedierea limbajului, subdezvoltarea limbajului, tulburare fonologică, program psiho-logopedic integrativ, comportament cognitiv, conștientizare fonologică, aspecte lingvistice, memorie, atenție, vârsta psihologică a limbajului.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează actualitatea și importanța temei de cercetare, problema științifică importantă soluționată, sunt formulate scopul și obiectivele investigațiilor, noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, este prezentată implementarea rezultatelor și aprobarea rezultatelor cercetării, implementarea și aprobarea rezultatelor științifice.

În Capitolul 1, intitulat *Confluențe științifice în studiul analitic al tulburărilor de limbaj la preșcolari* se vorbește despre modele și teorii ale achiziției limbajului, domeniu de cercetare interdisciplinar, ce își propun să descrie și să înțeleagă modul în care copilul însușește limbajul, limbajul verbal sau scris, cum percepe și cunoaște mediul din jurul său; relatează despre dezvoltarea limbajului în ontogeneză, precum și istoricul evoluției tulburărilor de limbaj, criteriile diagnostice reunite în manualele de diagnostic ICD-10, DSM-IV; precum și specificul dezvoltării psihice a preșcolarilor cu tulburări de limbaj, fiind examinată literatura de specialitate din domeniul studiat. Allen și Burren sunt de părere că, achiziția limbii este controlată de condițiile

în care se desfășoară, și că, atâta timp cât oamenii sunt în aceleași condiții, vor învăța în același mod. Subiectul achiziției limbajului de către copii s-a aflat în atenția mai multor cercetători B. Skinner, L.S.[42], Л.Выготский [36], N.Chomsky [33], J.Piaget [22], T.Slama-Cazacu [26], A.B.Запорожец [37], Ф.А.Сохин [43] ș.a., fapt care a și generat contradicții serioase referitoare la dezvoltarea mecanismelor vorbirii. Esența acestora constă în faptul că astăzi este destul de greu de a da un răspuns unanim privind originea limbajului vorbit – este înnăscut sau se formează pe parcursul ontogenezei.

Pinker [apud 20] arăta că fiecare copil este “pregătit pentru limbaj”, își dezvoltă treptat atât abilitatea de a înțelege ceea ce i se spune, cât și pe cea de a o realiza, însă potențialul biologic al copilului trebuie stimulat adecvat cantitativ și calitativ de către mediul în care se dezvoltă. D.Panțăru [20] menționează că componentele limbajului se dezvoltă în ritm propriu și specific, iar înainte ca orice cuvânt să fie înțeles la nivele superioare, el trebuie să fie decodat la nivel fonologic. Fonologia constituie notele (consoane, vocale și silabe), măsurile (cuvinte și fraze) și melodia (ritmul și prozodia) cântecului lingvistic, reprezentarea mentală, conștientizarea categoriilor, modelelor, regulilor și constrângerilor sistemelor sonore umane și a caracteristicilor specifice limbii vorbite; altfel spus fonologia, include aspecte mai largi ale producției vorbirii și percepției vorbirii, împreună cu aspectele cognitiv-lingvistice ale sistemului sonor al vorbirii.

Atât conștiința fonologică, cât și cea fonemică se focalizează pe diferențierea sunetelor parte a cuvintelor. Diferența e în abilitățile fonologice de a combina fonemele în cuvânt cu implicații asupra semnificației, în timp ce abilitățile de procesare fonemică manipulează fonemele, focalizându-se astfel atenția asupra funcției discriminative a fonemului, în special în structurile lingvistice perechi minimale [3]. Dezvoltarea tipică a limbajului, în limitele standardelor prestabilite științific, de obicei, bucură și, dezvoltarea psiho-fizică a copilului evoluează pozitiv. Prin prisma dinamicii negative în dezvoltarea limbajului intervin abateri care solicită intervenție, uneori de lungă durată. Confluențele psihologice și logopedice pot genera abateri în dezvoltarea limbajului de tipul tulburărilor fonologice, dar pot influența remedierea lor, dacă intervenția psihologopedică se realizează la timp, este structurată logic ținându-se cont de particularitățile de vârstă ale limbajului și nivelul actual la care este el dezvoltat.

Dezordinile care se produc la nivelul fonologic și fonemic sunt interpretate diferit de către cercetători: E.Verza [30], M.Guțu [11], M.Anca [1], G.Burlea [6,7], C.Bodea Hațegan [3], V.Olarescu [13,14,15,16,17,18,19], D.Buganu [5], însă, totuși, converg și evocă importanța dezvoltării timpurii a abilității de conștientizare fonologică.

Studiile științifice existente sunt realizate din perspective izolate, pe arii înguste. Limbajul, fie că este analizat prin prisma dezvoltării ca proces psihic în corespondență cu vârsta cronologică, fie

din perspectiva lingvistică și psiholingvistică, fie din perspectiva logopedică, evidențiindu-se tulburările de limbaj în corelație cu mecanismele de apariție a lor (etiopatogeneza tulburărilor de limbaj), și practic, nu am găsit studii în care tulburarea fonologică a limbajului să fie abordată integru – psihologic și logopedic, cuprinzând toate componentele procesării fonologice: conștiința fonematică, conștiința ritmului, conștiința silabei, conștiința cuvântului, conștiința anunțului, conștiința fonemului), pe de o parte - în raport cu procesele psihice cognitive (atenție, memorie) și emoționale (anxietatea); nivelul de autoapreciere; raportul vârstă psihologică a limbajului și vârsta cronologică; identificarea predispozițiilor dislexografice, și, pe de altă parte - studiul să aibă caracter comparativ, să fie implicați preșcolari cu tulburări fonologice și cu dezvoltare tipică de aceeași vârstă, ceea ce intenționăm să realizăm.

În Capitolul 2, intitulat *Caracteristici distinctive în dezvoltarea psihică a preșcolarilor cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică*, se prezintă obiectivul, ipotezele, metodologia cercetării și sunt expuse rezultatele experimentului de constatare, în care au participat câte 80 de copii preșcolari, vârsta de 6-6,5 cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică (TF/DT)

Scopul înaintat pentru etapa de constatare: identificarea caracteristicilor conștientizării fonologice, a nivelului de dezvoltare a limbajului și proceselor psihice, inclusiv a comportamentului cognitiv, a autoaprecierii, a premiselor pentru scris-citit la copiii preșcolari cu TF și DT.

Obiectivele experimentului de constatare: Selectarea copiilor cu TF dintre copiii cu TL; Evaluarea Conștiinței fonologice la copiii preșcolari cu TF și DT; Determinarea Vârstei psihologice a limbajului la copiii preșcolari cu TF și DT; Evaluarea dezvoltării premiselor pentru scris-citit, a proceselor cognitive (atenția, memoria), a comportamentului cognitiv, autoaprecierii, a fondalului emoțional (anxietății) la copiii preșcolari cu TF și DT; Stabilirea corelațiilor existente între variabilele cercetate; Prelucrarea și interpretarea rezultatelor obținute; Extragerea concluziilor științifice.

Ipoteza etapei de constatare: Pornim de la prezumția, că preșcolarii cu TF vor prezenta abateri de la normativele vârstei pe dimensiunile limbajului (oral-scris), procese cognitive, emoționale, comportament cognitiv, autoapreciere în raport cu preșcolarii cu DT de aceeași vârstă.

Din ipoteza generală au rezultat **ipoteze operaționale**, prin care presupunem că: 1. Conștiința fonologică, prin toate componentele ei, va fi insuficient dezvoltată la copiii preșcolari cu TF, și că însăși prezența TF, ar cauza disfuncționalități în lanț, nespecifice semenilor cu DT; 2. Din perspectiva vârstei psihologice a limbajului, între preșcolarii cu TF și cu DT, vor fi diferențe semnificative, raportată la vârsta cronologică; 3. Vom consemna insuficiența dezvoltării premiselor către scris-citit (sub limita de trecere) la preșcolarii cu TF comparativ cu DT; 4.

Procesele psihice (atenția și memoria) vor fi subdezvoltate la preșcolarii cu TF față de preșcolarii cu DT și statistic vor exista diferențe; 5. Comportamentul cognitiv, prin capacitățile/competențele intelectuale, va fi ușor nuanțat/marcat de TF prezentă la preșcolari, moment nesemnificativ la cei cu DT; 6. Vom atesta diferențe statistic semnificative, între preșcolarii cu TF comparativ cu DT, la dimensiunea autoaprecierii; 7. Preșcolarii cu TF se vor caracteriza printr-un nivel înalt/pronunțat al anxietății în comparație cu preșcolarii cu DT; 8. Se vor stabili corelații semnificative între variabilele cercetate la ambele eșantioane de copii preșcolari: TF va corela cu toate dimensiunile investigate.

Variabilele experimentale. *Variabila independentă* – Tulburarea fonologică. *Variabile dependente* – dezvoltarea conștiinței fonologice; VPL; premisele pentru scris-citit; dezvoltarea proceselor psihice cognitive (atenția, memoria), comportamentul cognitiv, nivelul de autoapreciere; manifestările emoționale exprimate prin anxietate.

Instrumentele folosite în cadrul experimentului de constatare: *Fișa logopedică, Metoda Conștiința fonologică, Testul Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului, Test activ Burlea, Testul Memoria vizuală, Testul Atenția vizuală, Proba Comportamentul cognitiv a copiilor preșcolari, Testul Anxietatea, Testul Scărița,*

Prezentarea și interpretarea rezultatelor experimentale

În baza diagnozei estimate și înscrise în **fișa logopedică** a fiecărui copil din instituțiile de educație timpurie, au fost selectați 80 de preșcolari cu tulburări fonologice (TF).

Rezultate metoda Conștientizare fonologică.

Ipoteza de lucru: Conștiința fonologică, prin toate componentele ei, va fi insuficient dezvoltată la copiii preșcolari cu TF; Există diferențe între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT la nivelul conștiinței fonologice. Metoda a scos în evidență aspecte diferențiale între grupurile de preșcolari cu TF și preșcolari DT. Observăm un decalaj enorm între punctajul minim și maxim acumulat de copiii preșcolari cu TF în comparație cu preșcolarii cu DT: punctajul total minim la preșcolari cu TF a constituit 9 puncte, cu media de 1.5, iar punctajul total maxim s-a situat la nivelul de 52, cu media de 8.66; pe când punctajul total minim la preșcolari cu DT a constituit 45, cu media de 7.5, iar punctajul total maxim s-a situat la același nivelul de 52, cu media de 8.66. Pentru a înțelege esența diferenței de punctaj acumulat între preșcolarii cu TF și DT, am studiat media rezultatelor pentru fiecare probă.

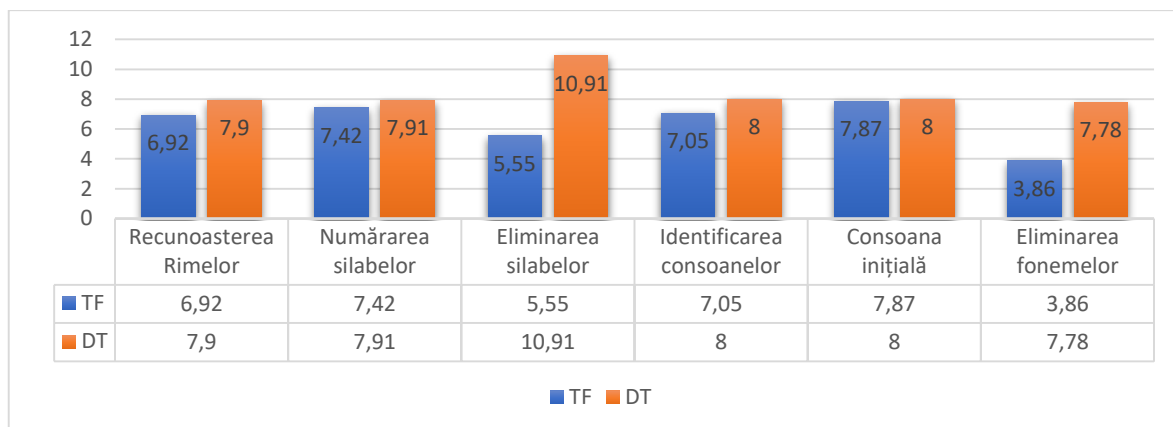

Fig. 2.1 Media rezultatelor la probele metodei Conștiința fonologică, subiecți TF și DT

Observăm, că punctajul este la unele probe diferit la altele foarte apropiat, ceea ce ne sugerează că pentru copiii cu TF există anumite impedimente, incapacități. Prin prisma prelucrării statistice a datelor, constatăm diferențe statistic semnificative între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT, care țin de *Eliminarea silabelor* ($U=5974$; $p<0,001$), *Recunoașterea rimelor* ($U=4844$; $p<0,001$), *Identificarea consoanelor* ($U=4680$; $p<0,001$), *Eliminarea fonemelor* ($U=5660$; $p<0,001$) și *numărarea silabelor* ($U=4111$; $p<0,001$). La fel există diferențe semnificative din punct de vedere statistic la punctaj total ($U=6044,5$; $p<0,001$) și respectiv a media rezultatelor raportată la această probă ($U=6044,5$; $p<0,001$). Nu există diferență statistic semnificativă în ceea ce privește vârsta preșcolarii cu TF și cei cu DT ($U=3409$; $p=0,463$). Valorile înalte a mărimii efectului la proba *Eliminarea silabelor* ($r_{bis}=0,87$) și *Eliminarea fonemelor* ($r_{bis}=0,77$), confirmă gradul de dificultate întâlnit în realizare de copiii cu TF, comparativ cu cei cu DT. Contuzionăm, că copiii preșcolarii cu TF încă nu au formată conștiința fonologică, atestăm multe incapacități/incompetențe, lacune, dificultăți chiar și la probe simple cum ar *Recunoașterea rimei* sau *Numărarea silabelor*. Ipoteza a fost confirmată.

Rezultate la Testul Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului.

Scop: Constatarea vârstei psihologice a limbajului la copiii cu TF și cei cu DT.

Ipoteză: Există diferențe între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT în ceea ce privește dezvoltarea vârstei psihologice a limbajului. VPL la preșcolarii cu TF este subdezvoltată în raport cu VC, la fel și în raport cu preșcolarii cu DT. Media punctajului a dovedit că subiecții cu TF față de cei cu DT, au obținut valori mai joase la toate probele testului. Rezultatele la toate probele ne-a dat media Vârstei psihologice a limbajului pentru cele două categorii de copii, TF: $M=4,82$ și DT: $M=7,48$, o diferență de punctaj considerabilă.

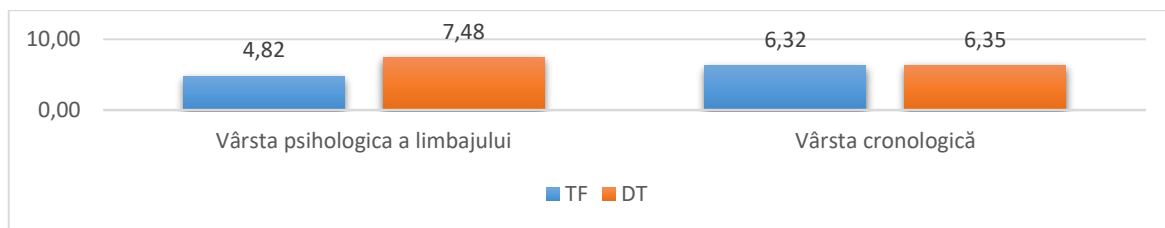

Fig. 2.2. Media punctajului VPL și VC a preșcolarilor TF/DT.

Prelucrarea statistică a datelor obținute și compararea acestora, la subiecții cu TF și cu DT, a evidențiat diferențe statistic semnificative la toate probele testului ($U=4840,00 - 6400,00$; $p<0,001$; $r_{bis}=0,89 - 1,00$; $>0,71$). S-au estimat diferențe statistic semnificative la VPL între preșcolarii cu TF și cu DT. Nu s-au observat diferențe în contextul vârstei cronologice la preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT. Nivelul de dezvoltare a vârstei psihologice a limbajului este puternic influențat de prezența/absența tulburării fonologice.

Rezultate la testul Burlea.

Ipoteza de lucru: Vom consemna insuficiența dezvoltării premiselor către scris-citit (sub limita de trecere) la preșcolarii cu TF comparativ cu DT; Preșcolarii cu TF vor prezenta predispoziții dislexodigrafice accentuate față de preșcolarii cu DT. Realizarea probei a dezvăluit dificultățile cu care se confruntă preșcolarii. O privire asupra mediei rezultatelor pe categorie de preșcolari ne informează despre probele cu dificultate mai înaltă și invers; paralel realizăm la cine sunt mai bine dezvoltate premisele pentru scris-citit. Prelucrarea datelor demonstrează diferența statistic semnificativă la toate subprobele sumarizate. Mărimea efectului este foarte înaltă ($r_{bis}=0,84-0,99$), ce accentuează semnificația statistică.

Tabelul 2.1. Performanța și diferențe TF/DT, testul Burlea

	Probe	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului (r_{bis})
		TF	DT			
Testul Burlea	Denumire de imagini	6,00	6,00	3200,00		
	Completare de imagini	10,47	16,40	5892,00	< 0,001	0,84
	Orientare spațială	8,46	14,31	6135,50	< 0,001	0,92
	Orientarea schemelor grafice	10,16	16,18	6285,00	< 0,001	0,96
	Aranjarea imaginilor	5,47	8,62	6150,50	< 0,001	0,92
	Motricitatea fină a mâinii	8,49	15,41	6378,00	< 0,001	0,99
	Sesizarea direcției și orientării obiectelor	9,29	16,62	6371,50	< 0,001	0,99
	Povestiri secvențiale	11,25	17,59	6342,00	< 0,001	0,98
	TP	69,60	111,14	6376,00	< 0,001	0,99
Media	8,70	13,89	6376,00	< 0,001	0,99	

Prin urmare punctăm că copiii cu TF au reticențe în dezvoltarea premiselor pentru scris-citit pe toate palierele și reprezintă un risc pentru apariția în timp a predispozițiilor pronunțate

dislexodisgrafice în comparație cu copiii cu DT. Trebuie să menționăm că impedimente în îndeplinirea probelor testului au fost multe, iar pentru lotul de preșcolari cu TF au fost insurmontabile. De altfel, ipoteza a fost confirmată.

Rezultate la testul Memoria vizuală.

Ipoteza de lucru: Memoria vizuală a preșcolarilor cu TF va fi subdezvoltată și în relație cu preșcolarii cu DT, vor exista diferențe statistic semnificative. Observațiile făcute în timpul evaluării, ne-au permis să remarcăm următoarele aspecte: memoria vizuală la preșcolarii cu TF este diminuată, redusă ca volum și mai săracă, în ceea ce privește fidelitatea reproducerii, timpul de stocare fiind și el mai scăzut, în comparație cu preșcolarii cu DT. Copii cu TF aveau tendința de a face asocieri sau confunda unele noțiuni cu altele din aceeași categorie, cu noțiuni asemănătoare ca formă/materie sau cu cuvântul generalizator; solicitau mai mult timp de a-și aminti, modul de expunere fiind unul haotic, uneori recurgeau la confabulații, numind noțiuni intruse. Timpul și modul de expunere la fel a constituit o diferență dintre cele două loturi de preșcolari. Copiii cu DT aveau o viteză mai mare în reproducerea imaginilor memorate, totodată se remarcă prin păstrarea ordinii de prezentare. Prelucrarea statistică indică diferența statistic semnificativă la proba de evaluare a memoriei vizuale.

Tabelul 2.2. Semnificația diferențelor, testul Memoria vizuală, TF/DT

	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului (<i>r bis</i>)
	TF	DT			
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT					
Memoria	4,36	7,58	6303,00	< 0,001	0,97
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT – Fete					
Memoria	4,37	7,51	1718,50	< 0,001	0,95
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT - Băieți					
Memoria	4,38	7,65	1440,00	< 0,001	1,00

Constatăm absența diferenței statistice semnificative între fete și băieți în cadrul categoriei de copii: DT (U=781,00; p=0,881) și TF (U=765,50; p=0,725). Concluzionăm, Memoria vizuală la preșcolarii cu TF insuficient dezvoltată decât la preșcolarii cu DT și această diferență are o valoare semnificativă la nivel practic.

Rezultate la Testul Atenția vizuală la preșcolari.

Ipoteza de lucru: Atenția vizuală a preșcolarilor cu TF va fi subdezvoltată și în relație cu preșcolarii cu DT, vor exista diferențe statistic semnificative.

Se remarcă deosebiri între copii cu DT și TF, deficitare fiind volumul, stabilitatea și distribuția ei. Preșcolarii cu TF au efectuat testul haotic, nu țineau seama de instrucțiuni, bifau și elemente greșite sau le omiteau pe cele necesare; voluntaritatea și stabilitatea atenției suficient de joasă. Analiza comparativă a rezultatelor între preșcolarii cu TF și cei cu DT (Anexa 2, tabelul 2.19)

subliniază diferențe statistic semnificative ($U=5408$; $p<0,001$), cu valoarea mărimii efectului mare ($r_{bis}=0,69$).

Tabelul 2.3. Semnificația diferențelor, testul Atenția vizuală, TF/DT

	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului (r_{bis})
	TF	DT			
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT					
Atenția	92,53	97,84	5408,00	< 0,001	0,69
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT – Fete					
Atenția	93,83	97,98	1428,00	< 0,001	0,62
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT - Băieți					
Atenția	91,08	97,68	1272,00	< 0,001	0,76

Atenția vizuală la copiii cu TF este subdezvoltată, diferența între TF și DT are o magnitudine semnificativă, genul nu influențează.

Rezultate la Proba Comportamentul cognitiv la copii preșcolari

Ipoteza de lucru: Comportamentul cognitiv, prin capacitățile/competențele intelectuale, va fi ușor nuanțat/marcat de TF prezentă la preșcolari, moment ne semnificativ la cei cu DT; Între TF și DT vor exista diferențe statistic semnificative

Am estimat: Punctajul Total minim la preșcolarii cu TF=36 p.; cu DT= 48 p; Media rezultatelor, respectiv: TF=3,27 p. și DT=4,36 p. Punctajul Total maxim la preșcolarii cu TF= 51 p.; cu DT=55p.; Media rezultatelor, respectiv: TF=4,63 p. și DT=5.00 p. Am estimat diferențe statistic semnificative la subprobele – *Categorii de cuvinte* ($U=4522,5$; $p<0,001$), *Intrusul* ($U=6318,5$; $p<0,001$), *Definirea obiectelor* ($U=4695$; $p<0,001$), *Stabilirea asemănărilor* ($U=6079$; $p<0,001$), *Lacunele* ($U=3600$; $p=0,001$), *Relația cauză-efect* ($U=4120$; $p<0,001$), *Cuvinte lipsă* ($U=4083$; $p<0,001$), *Absurdul în imagini* ($U=3480$; $p=0,007$), *Copiere romb* ($U=4321$; $p<0,001$) și *Numește poziția obiectelor* ($U=3920$; $p<0,001$). Subproba *Identificarea obiectelor descrise prin funcție* ($U=3274$; $p=0,672$) nu a prezentat diferență semnificativă din punct de vedere statistic.

Tabelul 2.4. Rezultate medii și Diferențe, subprobele Comportament Cognitiv, TF/ DT.

	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului ($r_{biserial}$)	
	TF	DT				
Comportament Cognitiv	categorii de cuvinte	4,25	4,86	4522,50	< 0,001	0,41
	intrusul	2,35	4,74	6318,50	< 0,001	0,97
	definirea obiectelor	4,17	4,88	4695,00	< 0,001	0,47
	identificarea obiectelor	4,85	4,86	3274,00	0,672	0,02
	stabilirea asemănărilor	2,73	4,84	6079,00	< 0,001	0,90
	lacunele	4,86	5,00	3600,00	0,001	0,13
	relația cauză-efect	4,56	5,00	4120,00	< 0,001	0,29
	cuvinte lipsă	4,62	4,99	4083,00	< 0,001	0,28

	absurdul în imagini	4,91	5,00	3480,00	0,007	0,09
	copiere romb	3,55	4,95	4321,00	< 0,001	0,35
	numește poziția obiect	4,70	5,00	3920,00	< 0,001	0,23
	TP	45,56	54,11	6379,50	< 0,001	0,99
	Media	4,14	4,92	6379,50	< 0,001	0,99

Tabelul ilustrează diferența statistic semnificativă și mărimea efectului impunătoare la 2 subprobe: *Intrusul* și *stabilirea asemănărilor*. Genul și vârsta nu influențează rezultatele.

Am constatat în urma analizei și prelucrării rezultatelor preșcolarii că spre deosebire de copiii cu DT, cei cu TF au multe goluri în cunoștințele elementare, sunt agitați și haotici în acțiuni, toate acestea soldează prin incapacitatea de ași aminti, explica, deduce și generaliza anumite situații și probleme simple. Prelucrarea statistică confirmă ipoteza lansată.

Rezultate la Testul Scărița

Ipoteza de lucru: Vom atesta diferențe statistic semnificative, între preșcolarii cu TF comparativ cu DT. Am constatat nivel adecvat de autoapreciere la grupul TF este prezent la 21 preșcolari ceea ce constituie 26,2%, respectiv la 64 de preșcolari cu DT care constituie 80%; nivel de autoapreciere joasă: 51,3% din preșcolarii cu TF (41 subiecți); 7,5 % preșcolari cu DT (6 subiecți). Preșcolarii cu TF au acumulat media rezultatelor egală cu 3,94 p; preșcolarii cu DT însumează 5,56 p. Analiza comparativă a rezultatelor preșcolarii cu TF și cei cu DT indică diferență statistic semnificativă— $U=5219,5$; $p<0,001$, $r\ bis=0,63$.

Tabelul 2.5. Semnificația diferențelor, testul Scărița, TF/DT

	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului (<i>r bis</i>)
	TF	DT			
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT					
Autoaprecierea	3,94	5,56	5219,50	< 0,001	0,63
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT – Fete					
Autoaprecierea	3,95	5,56	1427,00	< 0,001	0,62
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT - Băieți					
Autoaprecierea	3,95	5,57	1184,50	< 0,001	0,64

A fost confirmată diferența statistic semnificativă la variabila apartenenței de gen intergrupuri, de asemenea cu mărimea efectului medie. Susținem afirmația toate tulburările de limbaj provoacă modificări psihice și de comportament și creează dificultăți de integrare și adaptare. Prin rezultatele obținute putem să afirmăm că ipoteza s-a confirmat.

Rezultatele la Testul Anxietatea

Ipoteză: nivelul anxietății va fi diferit, preponderent crescut la grupul de subiecți cu TF, fapt ce va nota diferența statistic semnificativă între DT și TF.

Preșcolarii cu TF prezintă nivel mediu și înalt de anxietate în proporție de 95%. pe când preșcolarii cu DT, prevalează nivelul mediu și scăzut—93,7%. Oricum, anxietatea este specifică

ambelor categorii de copii preșcolari; diferența o face indicele de anxietate care e scăzut la DT. Media rezultatelor la Testul Anxietatea este de 37,49 p., la copiii cu TF și 27,48 p. la copiii cu DT. Metoda non-parametrică U-Mann-Whitney a estimat diferență statistic semnificativă între preșcolarii cu TF și cei cu DT: $U=1873$; $p<0,001$. În același timp valoarea mărimii efectului $r_{bis}=0,41$ denotă un efect slab la nivel practic al acestei diferențe. La fel atestăm diferențe statistic semnificative din perspectiva apartenenței de gen, între grupuri (fete și băieți).

Tabelul 2.6. Media și Diferențe, testul Anxietatea, TF/DT.

	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului (r_{bis})
	TF	DT			
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT					
Anxietatea	37,49	27,48	1873,50	< 0,001	0,41
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT – Fete					
Anxietatea	37,68	26,09	451,50	< 0,001	0,49
Diferențe observate între preșcolarii cu TF și preșcolarii cu DT - Băieți					
Anxietatea	36,90	29,08	486,50	0,012	0,33

Nivelul anxietății confirmat este diferit la preșcolarii cu TF și cei cu DT, preponderent crescut la grupul de subiecți cu TF, fapt ce denotă diferență statistic semnificativă iar ipoteza a fost validată, diferența statistic semnificativă între DT și TF a fost confirmată pentru dimensiunea anxietate.

Studiul corelațional între variabilele cercetării. *Ipoteza* de lucru: Există corelații semnificative între variabilele studiate, la cele două grupuri de preșcolari investigați, între Metoda Conștiința fonologică și Vârsta psihologică a limbajului, testul Burlea, Comportamentul cognitiv, Memoria vizuală, Atenția vizuală, Autoaprecierea și Anxietatea. În acest sens, a fost aplicat *testul neparametric Spearman de corelație a rangurilor*. Studiul corelațional între variabilele cercetării a fost efectuat cu scopul justificării metodelor de investigare și a ipotezelor cercetării. Determinarea corelațiilor semnificative între variabile a stat la baza programului psiho-logopedic integrativ orientat spre recuperarea tulburărilor fonologice la copiii preșcolari.

Concluzii la capitolul 2.

1. Experimentul de constatare a scos în evidență existența diferenței statistic semnificative între rezultatele preșcolarilor cu TF și cu DT la ariile investigate: Conștiința fonologică, VPL, premise pentru scris-citit/predispoziții dislexdisografice, comportament cognitiv, procese psihice cognitive, emoționale și autoapreciere; evaluarea indicelui mărimii efectului confirmă magnitudinea relației.

2. Din perspectiva diferenței de gen și vârstă, am remarcat că ele nu au influență majoră asupra rezultatelor obținute, asupra mediei de grup. Intervalul de vârstă al copiilor evaluați este mic și nu modifică datele obținute. Genul, are pondere asupra rezultatelor obținute la unele dintre

metodele aplicate, de exemplu: proba *Recunoașterea rimelor* din Metoda *Conștiința fonologică*; proba *Completare de imagini* a testului Burlea; subprobele *Relația cauză-efect* și *Copierea rombului* a probei Comportament Cognitiv; proba *Contrarii fără obiecte și imagini* din testul Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului, fetițele au scoruri mai mari decât băieții, ceea ce interpretăm, drept o mai bună dezvoltare și pregătire de a rezolva situații.

3. Conștientizarea fonologică la copiii preșcolari cu TF este inferioară limitelor (scorurilor) realizate de preșcolarii cu DT. Subprobele *Eliminarea fonemelor* și *Eliminarea silabelor* indică o magnitudine mare a mărimii efectului între rezultate. Între celelalte subprobe, de asemenea există diferență statistic semnificativă, doar că mărimea efectului e medie.

4. Vârsta psihologică a limbajului, reprezintă indicatorul cheie în cercetare. S-a evaluat și constatat la copiii preșcolari cu TF, o diferență de un an și șapte luni față de VC, la cei cu DT, VPL este mai mare decât VC. Decalajul este mare, și din această cauză rezultatele obținute la majoritatea subprobelor relevă discordanță între rezultatul așteptat și cel real. Cercul vicios, care are tendința de a se consolida, între VPL și TF, trenează dezvoltarea pe segmentul cognitiv, afectiv cu repercusiune asupra asimilării abilităților/competențelor de citit-scriere, favorizează predispoziții către tulburări dislexo-disgrafice. Între rezultatele copiilor preșcolari cu TF și cu DT există diferențe statistic semnificative, fapt care ne direcționează în structurarea programului psiho-logopedic integrativ

5. Utilizarea testului Burlea, pentru evaluarea dezvoltării premiselor către scris-citit și identificarea predispozițiilor dislexo-disgrafice, ne-a deschis perspectiva conștientizării legăturii existente între TF și formarea premiselor pentru citit-scris, posibilele tulburări dislexo-disgrafice în perioada școlară. Grupul de preșcolari cu TF au obținut scoruri joase la toate subprobele (cu excepția subprobei *Denumire de imagini*), ce înseamnă subdezvoltarea competențelor necesare pentru educarea scris-cititului. A fost stabilită diferență statistic semnificativă între preșcolarii cu TF și cu DT.

6. Prin identificarea predispozițiilor către tulburări de scriere și citire, am clarificat care sunt lacunele limbajului oral, care sunt abilitățile de a compune o povestire după imagini sujet, cum se orientează în spațiul imaginii și pe foaie, cum este dezvoltată orientarea ochi-mână, care sunt abilitățile practice manuale și cum poate logic să aranjeze imaginile în ordine consecutivă, moment important ce surprinde complexitatea aspectelor lingvistice ale limbajului, inclusiv și cele fonologice, care direct ne interesează. În fond, TF sunt veriga principală în lanțul abaterilor semnalate. Diferența statistic semnificativă între TF și DT evidențiază insuficiența/ subdezvoltarea limbajului oral, a motricității fine a mâinilor, a capacității de a se orienta spațial, în imagine, foaie, modalitatea surprinderii imaginilor din perspectiva aranjării logice și consecutive;

7. Competențele/cunoștințele generale ale copiilor preșcolari, surprinse prin *proba Comportamentul cognitiv*, sunt inferioare la cei cu TF și avansate la cei cu DT; între ei există diferență statistic semnificativă. Diferența ne vorbește despre impactul pe care îl are TF asupra asimilării cunoștințelor despre ambianță, asupra gnoziei generale, dar și aplicării lor în experiența cotidiană, în explicarea logică, exprimarea verbală și praxică, indirect fiind reflectate procesele cognitive (memoria, gândirea, atenția, percepția, imaginația, motricitatea, limbajul). Insuficiențele depistate, neapărat trebuie să fie depășite prin elaborarea și implementarea programului psihologic integrativ.

8. Memoria vizuală și Atenția vizuală este marcată de tulburarea fonologică. Valorile preșcolariilor cu TF sunt inferioare comparativ cu al preșcolariilor cu DT, ceea ce confirmă ipoteza despre existența diferenței statistic semnificative, mărimea efectului fiind puternică.

9. Prelucrarea rezultatelor obținute la *metoda Scărița*, indică diferență statistic semnificativă între preșcolarii cu TF și cu DT, ce semnaleză despre autoapreciere preponderent scăzută la copiii cu TF. Autoaprecierea scăzută generează neîncredere în forțele proprii și în luarea de decizii, imagine de sine negativă, frustrare etc., iar în continuare se declanșează un amestec de emoții negative.

10. Anxietatea, ca emoție negativă profundă a fost decelată prin testul autorilor Temml-Dorki-Amen. La ambele categorii de copii a fost identificată anxietatea; totuși la preșcolarii cu TF predomină nivelul mediu spre înalt, iar la preșcolarii cu DT nivelul mediu spre scăzut. Astfel că diferența constatată între rezultatele categoriilor de copii TF/DT este semnificativ statistică

11. Între variabilele cercetate, au fost stabilite corelații pozitive și negative. *Corelații pozitive* au fost identificate între Conștiința fonologică, Comportament cognitiv, VPL și Testul Burlea, și *corelații negative* au fost estimate între Conștiința fonologică și VPL. Interpretarea fenomenului constă în următoarele: tulburările de Conștientizare fonologică influențează direct funcțiile legate de limbaj (oral, scris/citit), va influența capacitățile intelectuale și va devia VPL, va favoriza apariția predispozițiilor către tulburări dislexodisgrafice și respectiv reușita academică ulterioară. De asemenea au fost identificate *corelații pozitive* între *Comportament cognitiv* și *Memoria, Atenția vizuală*, și *negative* între *Comportament cognitiv* și *Anxietate, Autoapreciere* la preșcolarii din grupul TF ceea ce poate fi explicat prin următoarele: capacitățile intelectuale sunt influențate de capacitatea de memorare și atenție vizuală și în sens invers influențează anxietatea și autoaprecierea.

În elaborarea *Programului psiho-logopedic integrativ*, toate estimările constatative, servesc reper fundamental, care ne ajută în selectarea exercițiilor, jocurilor, tehnicilor (strategiilor psihologopedice) în vederea ameliorării și remedierii lacunelor și insuficiențelor identificate.

În capitolul 3, intitulat „*Remediarea tulburărilor fonologice de limbaj*”, este prezentată caracteristica generală a experimentului formativ; este discutată eficiența programului *psihologopedic integrativ* elaborat și implementat. *Scopul experimentului formativ* îl constituie elaborarea, implementarea și validarea unui program psihologopedic integrativ orientat spre remediarea/recuperarea tulburărilor fonologice în paralel cu creșterea vârstei psihologice a limbajului, educării premiselor de scris-citit, stimulării și îmbunătățirii aspectelor cognitiv, emoțional și apreciativ. *Obiective:* 1. Elaborarea și implementarea programului psihologopedic integrativ; 2. Verificarea impactului programului psihologopedic integrativ; 3. Trasarea concluziilor generale și elaborarea recomandărilor finale pentru specialiști. *Obiective operaționale:* Remediarea tulburării fonologice de limbaj prin dezvoltarea conștiinței fonologice; Avansarea vârstei psihologice a limbajului; Formarea premiselor pentru scriere și citire; Dezvoltarea psihocomportamentului cognitiv - a capacității intelectuale generale, a memoriei, atenției, reprezentărilor, percepției, gândirii; Creșterea autoaprecierii, a încrederii în sine și diminuarea emoțiilor negative; Educarea competențelor de relaționare/comunicare cu cei din jur. *Ipoteză:* dacă elaborăm un program psihologopedic integrat, pe de o parte, cu conținut specific logopedic, și pe de altă parte, cu conținut psihologic, vom putea influența terapeutic tulburările de limbaj (tulburarea fonologică, vârsta psihologică a limbajului, premisele scris-cititului), *comportamentul cognitiv* (capacități intelectuale generale), *memoria și atenția, autoaprecierea și anxietatea*, astfel că intervenția va avea impact profund și complex asupra dezvoltării copilului preșcolar cu TF, inclusiv remediarea lor. *Variabilele experimentale:* Variabila *independentă:* Programul psihologopedic integrativ. Variabile *dependente:* Limbajul: tulburarea fonologică; vârsta psihologică a limbajului, premisele scris-cititului; Comportamentul cognitiv (capacitățile intelectuale generale); Memoria; Atenția; Autoaprecierea, Manifestarea emoțională exprimată prin anxietate. *Experimentul formativ* s-a desfășurat în perioada ianuarie - mai 2019. Au fost constituite două grupuri de preșcolari, din categoria copiilor cu tulburări fonologice – grupul experimental (GE) și grupul de control (GC), fiecare a câte 12 copii. Prin testul statistic non-parametric *U-Mann-Whitney* s-a confirmat omogenitatea grupurilor. Vârsta subiecților e cuprinsă între 6,5-7 ani, (vârsta convertită egală cu 6,5- 6,9).

Programul psihologopedic integrativ, s-a desfășurat în decurs de 15 săptămâni, a câte 3 ședințe per săptămână, durata de 35 minute, 20 activități logopedice și 25 ședințe psihologice. Activitățile s-au desfășurat în subgrupe, a câte 6 copii. Logistica elaborării și realizării programului de intervenție psihologopedică pentru copiii cu tulburări de pronunție a fost ghidată de un șir de *principii*. Elaborarea programului psihologopedic integrativ s-a fundamentat pe studiul lucrărilor tangențiale ale autorilor conaționali A.Cucer [9], D.Ponomari [23]; cercetătorilor din România –

A.Țapurin [28], L.Bejan, I.Drușăș, L.Hărdălău [2], D.Buganu [5]; programele de intervenție psihologică și pedagogică cu copii preșcolari ale autorilor: N.Bucun [4], G.Cucu-Ciuhan [10], M.Vîrlan [31], L.Miță [12], A.Ciobanu [8], A.Veleanovici [29], din intenția de a găsi elemente eficiente și rapide de lucru cu copii. Programul psiho-logopedic integrativ este structurat pe câteva module: Conștiința fonologică; Comportamentul cognitiv; Cognitiv; Socio-emoțional. După finalizarea programului psiho-logopedic integrativ, în experimentul de control am urmărit **Scopul:** Verificarea și stabilirea impactului programului psiho-logopedic integrativ asupra copiilor preșcolari cu TF, folosind *următoarele instrumente psihologice:* Metoda *Conștiința fonologică*, Testul *Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului*, Testul *Burlea*, Proba *Comportamentului cognitiv a copilului preșcolar*, Testul *Memoria vizuală*, Testul *Atenția vizuală*, Testul *Scărița*, Testul *Anxietatea*.

Prelucrarea statistică a datelor a fost efectuată utilizând sistemului R pentru analize statistice și grafică. Pentru grupul experimental (GE) și grupul de control (GC), a fost realizată statistica descriptivă (indicatorii tendinței centrale - media, mediana, frecvențe; indicatorii de măsurare a variației datelor în jurul tendinței centrale – abaterea standard, boltirea, asimetria). La examinarea formei de distribuție datelor am constatat abateri pronunțate de la normalitate: asimetria depășește 1, iar boltirea depășește 3. Am recurs la metode statistice non-parametrice: testul statistic de comparație a eșantioanelor independente *U-Mann-Whitney* pentru semnificația diferențelor observate între GE și GC – retest; testul *Wilcoxon* pentru semnificația diferențelor observate între scorurile test/retest între GE și GC. Omogenitatea GE și GC a fost confirmată statistic prin utilizarea testului *U-Mann-Whitney*.

Rezultate retest, Metoda Conștiința fonologică

Ipoteză de lucru: vor exista diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute de preșcolarii GE și GC la Conștiința fonologică, ca urmare a aplicării programului psiho-logopedic integrativ.

Valorile testului *Wilcoxon* pentru GE indică diferența între rezultatele copiilor până și după intervenție, ca fiind diferență statistic semnificativă. Pentru GC nu s-au confirmat diferențe statistic semnificative între scorurile test/retest, iar la unii itemi avem lipsă de variație a datelor, nivelul procesării fonologice rămânând la același nivel cu etapa test.

Tabelul 3.1. Rezultate test/retest GE/GC, Media și testul Wilcoxon, *Conștiința fonologică*.

Probe	GE				GC			
	Test M1	Retest M2	V	p	Test M1	Retest M2	V	p
Recunoașterea rimelor	6,33	7,67	55,00	0,004	7,42	7,42	0,00	-

Numărarea silabelor	7,33	7,92	21,00	0,020	7,17	6,83	0,00	0,317
Eliminarea silabelor	4,75	9,33	66,00	0,003	4,58	4,67	1,00	0,317
Identificarea consoanelor	7,25	8,00	28,00	0,014	6,50	6,50	0,00	-
Consoana inițială	7,83	8,00	1,00	0,317	8,00	8,00	0,00	-
Eliminarea fonemelor	2,42	7,17	66,00	0,003	3,00	3,25	1,00	0,317
TP	35,92	48,08	66,00	0,003	36,67	36,67	0,00	-
Media	5,99	8,01	66,00	0,003	6,11	6,11	0,00	-

Notă: Celulele goale apar din cauza lipsei de variație a datelor.

Aplicarea testului *U-Mann Whitney* la etapa retest a evidențiat diferențe statistice semnificative între GE și GC, la probele: *Numărarea silabelor* ($U=46,00$; $p=0,048$); *Eliminarea silabelor* ($U=12,00$; $p<0,001$); *Identificarea consoanelor* ($U=12,00$; $p<0,001$); *Eliminarea fonemelor* ($U=2,00$; $p<0,001$). Pentru proba *Recunoașterea rimelor* diferența este statistic nesemnificativă ($U=51,50$; $p=0,172$), iar pentru proba *Consoană inițială* nu a existat variație a datelor între GE și GC. Sumarizând, concludem că rezultatele la Metoda Conștiința fonologică ale preșcolariilor din GE, în comparație cu cei din GC, denotă o capacitate semnificativ mai mare de procesare fonologică a limbajului, ce semnifică ameliorarea tulburării fonologice.

Rezultate la Testul pentru cunoașterea vârstei psihologice a limbajului.

Ipoteză de lucru: programul psiho-logopedic integrativ va avea impact major asupra evoluției VPL la preșcolarii GE față de GC. Analiza rezultatelor test-retest la GE, arată o creștere a mediei punctajului la toate probele. La GC observăm o ușoară creștere la câteva probe, iar în majoritatea cazurilor observăm o stagnare a punctajelor.

Tabelul 3.2. Media rezultatelor și testul Wilcoxon, testul *Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului*, GE/GC, test/retest.

Probe	GE				(rbis)	GC				(rbis)
	Test M1	Retest M2	V	p		Test M1	Retest M2	V	p	
Contrarii cu ob/imag	5,00	8,00	78,00	0,002	0,90	5,17	5,25	1,00	0,317	0,29
Lacune	3,58	6,17	78,00	0,002	0,90	3,67	3,67	0,00	-	-
Cifre	3,50	4,75	66,00	0,002	0,88	3,42	3,42	0,00	-	-
Materii	4,25	6,25	78,00	0,002	0,90	4,58	5,58	36,00	0,010	0,75
Contrarii f/ ob./imagin	4,58	6,50	78,00	0,002	0,90	4,75	4,75	0,00	-	-
Culori	7,00	7,92	21,00	0,020	0,67	6,17	6,33	1,00	0,317	0,29
Verbe	5,25	6,75	15,00	0,041	0,59	5,33	5,17	0,00	0,317	0,29

Media VPL	4,74	6,62	78,00	<0,001	0,88	4,73	4,88	69,0 0	0,018	0,68
-----------	------	------	-------	--------	------	------	------	-----------	-------	------

Notă: Celulele goale apar din cauza lipsei de variație a datelor.

Dacă analizăm media VPL, la *etapa test* rezultatele copiilor GE și GC sunt identice. După intervenție, la etapa retest, media VPL a crescut la ambele grupuri, totuși mai mult la subiecții din GE. Creșterea VPL la ambele grupuri de subiecți se datorează influenței educaționale în IET.

Testul *U-Mann Whitney* arată diferențe statistic semnificative la toate probele, ceea ce semnifică îmbunătățire la toate probele testului. Importantă este și valoarea mărimii efectului, care este puternică.

Tabelul 3.3. Rezultate medii, testul VPL, GE/GC, retest

	Probe	Medii		Mann-Whitney U	p	Mărimea efectului (<i>r bis</i>)
		GE	GC			
Vârsta psihologică a limbajului	contrarii cu obiect/ima	8,00	5,25	0,00	< 0,001	1,00
	lacune	6,17	3,67	5,50	< 0,001	0,92
	cifre	4,75	3,42	7,50	< 0,001	0,90
	materii	6,25	5,58	34,00	0,013	0,53
	contrarii f/obiect/imag	6,50	4,75	7,00	< 0,001	0,90
	culori	7,92	6,33	13,00	< 0,001	0,82
	verbe	6,75	5,17	31,50	0,005	0,56
	Media VPL	6,62	4,88	0,00	< 0,001	1,00

Concluzionam, că programul terapeutic psiho-logopedic a avut o influență pozitivă în creșterea VPL la copiii din GE, de unde rezumăm că ipoteza a fost confirmată.

Rezultate la testul Burlea.

Ipoteză: presupunem că prin programul psiho-logopedic am reușit să formăm premise către scris-citit și predispozițiile dislexodisgrafice vor fi mai puțin pronunțate la GE față de GC, iar între grupuri vor exista diferențe statistic semnificative, prin prisma scorurilor obținute la probele testului. Testul *Wilcoxon* a scos în evidență diferența statistic semnificativă între GE și GC, test/retest, și delimitează clar saltul GE, iar la preșcolarii GC s-a conturat progres statistic semnificativ doar la unii itemi.

Tabelul 3.4. Media rezultatelor și testul Wilcoxon la itemii testului *Burlea*, GE/GC, test/retest.

Itemul Testul Burlea	GE				GC			
	Test M1	Retest M2	V	p	Test M1	Retest M2	V	p
Denumire de imagini	6,00	6,00	-	-	6,00	6,00	0,00	-
Completare de imagini	10,08	15,42	78,00	0,002	9,17	10,17	45,00	0,006
Orientare spațială	8,00	15,08	78,00	0,002	7,67	9,00	66,00	0,003

Discriminarea schemelor grafice	9,50	15,75	78,00	0,002	10,00	10,17	7,50	0,317
Aranjarea imaginilor	5,42	9,00	78,00	0,002	5,00	5,33	17,50	0,102
motricitatea fină a mâinii	9,08	15,42	78,00	0,002	7,42	8,08	36,00	0,005
Sesizarea direcției și orientării obiectelor	8,50	16,00	78,00	0,002	8,67	9,17	10,00	0,063
Povestiri secvențiale	10,17	18,00	78,00	0,002	11,33	12,17	28,00	0,014

Notă: Celulele goale apar din cauza lipsei de variație a datelor.

La retest, între GE și GC, apar diferențe statistic semnificative la toate probe, iar valoarea mărimii efectului este la un nivel ridicat (valori *r bis* cuprinse între 0,99 și 1,00 ceea ce denotă eficacitatea programului de intervenție. Preșcolarii GC, la unele probe de asemenea fac performanță, și-au dezvoltat abilități necesare și utile la treapta școlară, s-a diminuat riscul predispozițiilor către tulburări de scriere și citire, demonstrează diferențe statistic semnificative, fapt explicat prin continuitatea anturajului educațional, chiar dacă ea nu este suficient de puternică.

Rezultate la Proba Comportamentului cognitiv la copiii preșcolari.

Ipoteză de lucru: Comportamentul cognitiv, prin capacitățile/competențele intelectuale va avea/cunoaște expansiune la copiii preșcolari din GE datorată intervenției psiho-logopedice comparativ cu GC.

Analiza statistică a datelor obținute la etapa test-retest GE, *testul Wilcoxon*, încadrează un salt progresiv și semnificativ statistic, doar la preșcolarii GE, la următoarele subprobe: *Categorii de cuvinte* ($V=15,00$; $p=0,038$); *Intrusul* ($V=78,00$; $p=0,002$); *Definirea obiectelor* ($V=36,00$; $p=0,008$); *Stabilirea asemănarilor* ($V=66,00$; $p=0,003$); *Numește poziția obiectelor* ($V=21,00$; $p=0,023$), la GC nu au fost identificate diferențe statistic semnificative (pragul de semnificație fiind cuprins între $p=0,102 - 0,317$).

Diferențe statistic semnificative, între GE și GC, *retest* au fost atestate la subprobele: *Categorii de cuvinte* ($U=18,00$; $p<0,001$); *Intrusul* ($U=2,50$; $p<0,001$); *Definirea obiectelor* ($U=38,00$; $p=0,023$); *Stabilirea asemănarilor* ($U=4,50$; $p=0,001$); *Absurdul în imagini* ($U=36,00$; $p=0,006$); *TP* ($U=0,00$; $p=0,001$); *Media pe subprobe* ($U=0,00$; $p=0,001$). Pentru subprobele *Identificarea obiectelor*, *Lacune*, *Relația cauză-efect*, *Cuvinte lipsă*, *Copiere romb* și *Numește poziția obiectelor*, nu s-au identificat diferențe statistic semnificative, $p=0,178 - 0,546$.

Dintre itemii menționați anterior, cu o diferență semnificativă statistic, la nivel de retest între GE și GC, putem evidenția cei care prezintă o magnitudine practică mare a acestei diferențe prin valoarea ridicată a mărimii efectului, și anume: *Categorii de cuvinte* ($r bis=0,75$), *Intrusul* ($r bis=0,97$) și *Stabilirea asemănarilor* ($r bis=0,94$). Rezultatele la aceste subprobe sunt valoroase

prin magnitudinea mare a efectului la nivel practic, dar și prin faptul că ele au fost destul de dificile și vulnerabile în experimentul de constatare,

Evocând performanțele preșcolariilor din GE, evaluate prin metode statistice, invocăm impactul pozitiv al parcurgerii programului psiho-logopedic integrativ, iar absența lui la GC, prin necesitatea implicării lor în activități dezvoltative diversificate în grupuri mici de copii.

Rezultate la testul Memoria vizuală.

Ipoteză de lucru: vom identifica valori înalte ale memoriei vizuale la preșcolarii GE, ca efect al programului psiho-logopedic integrativ, fenomen neconfirmat la GC, și statistic vor exista diferențe.

Rezultatele obținute la etapele test-retest la Memoria vizuală, indică valori în creștere ale mediei, pentru GE și regresie pentru GC.

Tabelul 3.5. Media rezultatelor și testul Wilcoxon, Memoria vizuală, test/retest, GE/GC.

	Test M1	Retest M2	V	p
GE	4,58	6,75	66,00	0,003
GC	3,92	3,83	0,00	0,317

Impactul programului terapeutic psiho-logopedic, exprimat prin datele GE și GC, la etapa retest (*testul U-Mann Whitney*) a accentuat diferența statistic semnificativă ($U=1,50$; $p<0,001$), având o valoare semnificativ ridicată a mărimii efectului ($r_{bis}=0,98$). GE, prin implicarea în ședințele psiho-logopedice, s-a detașat de GC, prin scorul obținut, astfel confirmând ipoteza de lucru, conform căreia există diferențe statistic semnificative între grupuri.

Rezultate la testul Atenția vizuală.

Ipoteză de lucru: GE va repurta performanțe înalte la atenția vizuală, opus GC, și între ele va exista diferență statistic semnificativă.

Analiza rezultatelor test-retest au indicat dinamica lor, la ambele grupuri media a crescut.

Tabelul 3.6. Media rezultatelor și testul Wilcoxon, Atenția vizuală, test/retest, GE/GC.

	Test M1	Retest M2	V	p
GE	93,83	97,25	45,00	0,007
GC	92,00	93,25	55,00	0,004

La etapa retest, aplicarea *testului U-Mann Whitney* a indicat diferențe statistic semnificative ($U=36,50$; $p=0,037$) între GE și GC. Rezultatele la evaluare a atenției vizuale confirmă ipoteza de lucru înaintată, diferențele fiind statistic semnificative între GE și GC.

Rezultate la Testul Scărița.

Ipoteză de lucru: în urma aplicării programului terapeutic psiho-logopedic autoaprecierea se va îmbunătăți și vor exista diferențe statistic semnificative între preșcolarii GE și GC.

Datele obținute la etapele test-retest la testul *Scărița*, vorbesc despre autoapreciere, care are tendința de normalizare, de revenire și stabilizare la limita percepută „adecvată”. Observăm creșterea valorilor mediei la preșcolarii GE, rezultat al influenței programului psiho-logopedic. La GC, la fel observăm o ușoară schimbare în autoapreciere, însă este prea mică, ca să poată modifica starea copilului.

Tabelul 3.7. Media rezultatelor și testul Wilcoxon, la testul *Scărița*, GE/GC, test/retest.

	Test M1	Retest M2	V	p
GE	4,25	5,92	66,00	0,003
GC	4,08	4,25	3,00	0,157

La etapa retest, *U-Mann Whitney* a indicat diferențe statistic semnificative între GE și GC: $U=18,50$; $p=0,001$, $r_{bis}=0,74$; drept efect și confirmare, copiii relaționează, conlucrează și se exprimă cu încredere, adecvat se apreciază, manifestă atitudine respectuoasă față de cei din jur și față de sine. Impactul programului terapeutic psiho-logopedic integrativ este vizibil – a crescut stima de sine și autoaprecierea a devenit adecvată, exprimată prin datele GE în comparație cu GC, la etapa retest; ipoteza s-a confirmat.

Rezultatele la Testul Anxietatea.

Ipoteză de lucru: nivelul anxietății post intervenție va coborî, se va diminua și vor exista diferențe statistic semnificative între GE și GC.

Analiza comparativă a datelor la etapele test/retest, la GE a demonstrat o scădere a valorilor medii la anxietate: $M1=40,08$; $M2=25,67$, ce o calificăm drept impact pozitiv; la GC a fost observată o ușoară creștere a anxietății: $M1=35,17$; $M2=35,25$. Testul *Wilcoxon* a delimitat o scădere statistic semnificativă a anxietății la preșcolarii GE, etapa test/retest: $V=0,00$; $p=0,003$. Mărimea efectului acestei diferențe purtând o magnitudine ridicată la nivel practic ($r_{bis}=0,85$). La GC diferența fiind statistic nesemnificativă ($V=3,00$; $p=1,000$), cu înclinație/tendență de accentuare și înrăutățire a stării emoționale a copilului. La retest, testul *U-Mann Whitney* a indicat diferența statistic nesemnificativă între GE și GC : $U=103,50$; $p=0,064$; $r_{bis}=0,44$. indicii anxietății la GE ca valoare medie – scad!, se reduce anxietatea. Copii au devenit sociabili, descurcăreți, îndrăzneți, încrezuți în sine și cu inițiativă, liber își exteriorizau atitudinea, expuneau opinia proprie. Însă, dacă raportăm la GC, diferența este statistic nesemnificativă! Rezultatele la testul *Anxietate* confirmă parțial ipoteza de lucru, nivelul de anxietate la subiecții GE a diminuat, și considerăm că este impactul pozitiv al programului psiho-logopedic integrativ aplicat, dar pentru a obține rezultate mai înalte, cu diminuare esențială a anxietății, credem că e nevoie de timp îndelungat și de mai multe tehnici psihologice.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

1. Etapa dezvoltativ-formativă a cercetării a demarat prin elaborarea unui program psihologopedic integrative; pentru selecția preșcolarilor cu TF pentru etapa dată și divizarea lor în 2 grupuri GE/GC, prin metode statistice s-a stabilit omogenitatea (asemănarea) lor. Cu subiecții GE au fost desfășurate ședințe psiho-logopedice, cu scop multifuncțional: de înlăturare a TF și îmbunătățire generală a aspectelor lingvistice și de formare a premiselor de scris -citit, de dezvoltare a comportamentului cognitiv și proceselor cognitive, normalizarea/stabilizarea autoaprecierii și diminuarea anxietății.

2. Verificarea impactului programului psiho-logopedic s-a efectuat prin reluarea și reaplicarea setului de metode din etapa de constatare. Prelucrarea statistică a rezultatelor indică salturi pozitive la faza test/retest între GE și GC, dar și la faza retest, care identifică diferențe statistic semnificative între GE/GC.

3. Metoda Conștiința fonologică relevă îmbunătățiri ale conștientizării/procesării fonologice pe toate cinci componente. Preșcolarii GE identifică ușor sunetele în orice poziție, silabele, diferențiază consoanele, sesizează cuvintele care au în comun aceeași consoană, să modifice cuvintele. Copii preșcolari GC au avansat foarte puțin în procesarea fonologică; reușesc în subprobele generale ale Conștiinței fonologice. Metoda în sine, este foarte eficientă, rezultativă și informativă.

4. Am menționat ascendență în VPL la copiii GE, fie că VPL s-a egalat cu VC, fie că a depășit VC. Au fost constatate diferențe statistic semnificative între GE și GC, fapt ce relatează despre abilitatea copiilor de a explica semnificația cuvintelor, a găsi cuvintele lacune la nivel de propoziție, să efectueze deducții, să înțeleagă fără confuzie a sensului verbelor.

5. Reevaluarea dezvoltării premiselor pentru scris-citit, indică ameliorarea și depășirea dificultăților copiilor în scrierea/copierea elementelor grafice, să se orienteze spațial, să alcătuiască și povestească istorioare etc, astfel că atestăm diferențe statistic semnificative între GE și GC.

6. Retestarea a indicat diferențe statistic semnificative între GE și GC și la proba Comportamentul cognitiv. Copiii din GE au demonstrat capacități intelectuale, priceperi, cunoștințe diverse în a observa absurdul în imagine, în numirea și explicarea cuvintelor generalizatoare, să observe asemănările și deosebirile între obiecte, să explice fenomenul de cauză și efect.

7. Memoria vizuală și Atenția vizuală se remarcă prin mărirea volumului de cuvinte denumiri ale obiectelor, aceasta dovedește că crește capacitatea de reproducere, evocare și fidelitate a memorării; s-a stabilizat atenția, concentrația, distribuția și comutarea, spiritul de observație a detaliilor -indici ai puterii psihice de a nu devia de la o activitate/acțiune la alta, s-au dezvoltat

competente generale despre realitatea obiectivă înconjurătoare; și aici avem diferențe statistic semnificative între GE și GC

8. În ceea ce privește testul Scărița, indică rezultatele pozitive. Se produce modificarea autoaprecierii, am obținut valori care indică autoapreciere adecvată la copii din GE. În realitate copiii simt încredere în sine, hotărâre în acțiuni, verbalizează alegerea făcută. Copiii din GC au marcat unele ascensiuni pe scăriță, însă nesemnificative

9. Din punct de vedere al anxietății, indicii valorici și statistici indică diferențe statistic nesemnificative între GE și GC. Avem diferențe statis semnificative la test/retest doar pentru GE. Anxietatea se reduce la copiii GE, au devenit mult mai calmi, liniștiți, cumpătați, si-au dezvoltat capacitatea de relaționare și integrare socială, a apărut spontanietatea în acțiuni și creativitatea. Au deprins tehnici de coping a neliniștii și anxietății, a emoțiilor negative. Liniștea interioară ridică randamentul fiecărei activități, armonizează personalitatea la nivel de relaționare/comunicare și psihocomportament.

10. Structura logică a programului psiho-logopedic integrativ, confluența strategiilor psihologice și logopedice, implicarea tuturor structurilor psihologice (limbaj, cogniție, emoții, autoapreciere) în intervenție/antrenament, în final a produs un impact pozitiv asupra dezvoltării preșcolarilor cu GE la toate modulele constitutive ale programului, ceea ce dovedește/confirmă valabilitatea programului, dar și ipoteza inițială despre necesitatea intervenției exhaustive. Rezultatele empirice finale ne conferă dreptul să afirmăm că cercetarea s-a încheiat, însă există spațiu pentru cercetări viitoare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Sinteza demersurilor științifice, lasă loc aparte pentru tulburările de limbaj, drept dizabilitate [UNICEF,1995], de neomogenitate tipologică, de forme și intensitate diferită, condiționată de legități specifice dizabilității, cum ar fi timpul afectării, localizarea, suprafața și caracterul leziunii. Orice tulburare de limbaj afectează și perturbă aspectele lingvistice ale limbajului: sonor/fonologic, lexical, gramatical, semantic sintactic și pragmatic. 2. Cercetarea tulburării fonologice suplinește fondul teoretic și practic ale științelor psihologice și logopedice cu informații utile pentru remedierea tulburării fonologice de limbaj, prin identificarea punctelor vulnerabile ale acesteia, elucidarea direcțiilor de intervenție timpurie, pentru a obține o recuperare calitativă cât mai precoce. 3. Tulburarea fonologică reprezintă o problemă/impediment acut în perioada preșcolară, cu consecințe asupra psihismului copilului, fie pe o perioadă scurtă, dar și pe termen lung, dacă nu sunt identificate și remediate la timp. Neglijarea intervenției logopedice, inițial, iar în continuare și intervenției psihologice conduc la curențe de tip emoțional (frustrare,

anxietate) și cognitiv, cu consecințe îndepărtate asupra scris-cititului și a reușitei academice la general. Conștiința fonologică este necesară pentru învățarea și utilizarea codului alfabetic. 4. Setul de metode selectat (de diagnostic și statistice), a fost util, bine gândit și corect etapizat pentru realizarea obiectivelor în evaluarea TF și altor procese psihice, cu implicare directă sau indirectă. 5. Evaluarea constatativ-comparativă, între copii preșcolari cu TF și cu DT, a identificat specificul conștientizării fonologice, a determinat VPL, a evaluat dezvoltarea premiselor către scris-citit, a depistat existența predispozițiilor către tulburări viitoare a scris-cititului, a evaluat capacitatea intelectuală generală prin Comportamentul cognitiv, nivelul dezvoltării memoriei vizuale și atenției vizuale, a consemnat prezența autoaprecierii scăzute și a anxietății ridicate, fiind semnalate diferențe statistic semnificative între categoriile de copii; indicele mărimea efectului, arată magnitudine medie spre puternică. Apartenența de gen nu generează/determină deosebiri sau limite la nivel de intragrup; doar intergrup la preșcolarii cu TF, au fost decelate caracteristici/insuficiențe, ca fiind mai pronunțate la fete decât la băieți. Vârsta, nu a scos în evidență deosebiri între preșcolari. 6. Corelațiile statistice între variabilele cercetării sugerează relații, măsura dependenței dintre variabilele considerate; ele au arătat schimbările produse în funcție de valorile celeilalte variabile. A fost apreciat tipul de corelație (pozitivă/negativă) și cât de puternică este această corelație. 7. Programul psiho-logopedic integrativ elaborat pe principii științifice, cu obiective și structură modulară, a fost implementat și apoi validat prin controlul impactului avut asupra Limbajului (TF, VPL, premise scris-citit), Cogniției (comportament cognitiv, memorie, atenție), autoaprecierii și anxietății. Rezultatele preșcolarilor participanți în formare (GE) confirmă efectul benefic al metodelor, tehnicilor aplicate pentru remedierea tulburărilor fonologice.

Recomandări pentru implementare

1. Tulburările fonologice sunt evidente și periculoase la vârsta preșcolarilor mari și am constatat că stagnează, trenează dezvoltarea aspectelor lingvistice, sunt în corelație cu insuficiențe în procesele cognitive, emoționale, autoapreciere, și de asemenea reprezintă risc în apariția tulburărilor de scris-citit. *Observarea în dinamică a traseului tulburării fonologice la elevii mici ar fi foarte oportună din perspectiva tratării dar și prevenției.*
2. Studiul comparativ și paralel al TF cu Tulburările complexe ale limbajului (alalia), ar fi foarte oportun și informațional. *Este necunoscut în prezent cum ar evolua TF, cum s-ar manifesta, ce intensitate ar avea și cât de susceptibilă ar fi la tratament, în cazul copiilor diagnosticați cu subdezvoltarea limbajului (alalia).*

3. Conținutul programului psiho-logopedic integrativ poate fi folosit integral, dar *poate fi și adaptat, modificat și completat pentru a fi implementat în activitățile educaționale ale specialiștilor la nivel de IET și învățământ primar și incluziv.*
4. Kitul de evaluare poate avea aplicabilitate multiplă în triere dar și în evaluarea propriu-zisă (complexă). Setul de instrumente este alcătuit din perspectiva evaluării proceselor psihice cognitive (M, At, L), emoționale, autoapreciere și predispozițiilor către tulburări de scris-citit, astfel că îl recomandăm pentru *identificarea maturității copilului către școală și în caz de necesitate să intervenim cu strategii de ameliorare/depășire a reticențelor.*
5. *Apare întrebarea, ce alte fenomene psihice atrage în afecțiune TF?* Facem referință la fenomene, dar, în deosebi, procesele psihice, cum ar fi volitive, motivaționale, imaginația/creativitatea, inteligența? Cercetări de așa factură ar da răspuns la această întrebare.

Sugestii pentru cercetări viitoare

Pornind de la rezultatele experimentale din prezenta lucrare se pot organiza noi cercetări care să *investigheze:*

1. Tulburările fonologice netratate la copilul preșcolar și transferate la etapa școlară mică! Observarea și Examinarea efectelor, manifestărilor, dinamicii, consecințelor asupra personalității elevului, și din perspectiva reușitei academice;
2. Tulburările fonologice în relație cu dislexia-disgrafia;
3. Tulburările fonologice în relație cu alte fenomene/procese psihice, decât cele studiate în prezenta lucrare;
4. Cercetarea tulburărilor fonologice din perspectiva educației în condiții de bi/trilingvism;
5. Privitor la prevenirea și remedierea timpurie a tulburărilor fonologice la preșcolari sugerăm intensificarea activității dominante: comunicarea emoțională (6-12 luni); manipularea cu obiectele și dezvoltarea limbajului impresiv-expresiv (1 an-3 ani).

BIBLIOGRAFIE

1. ANCA, M. *Logopedie*. Cluj-Napoca: Ed.Presa Universitară Clujeană, 2007. 241 p. ISBN 978-973-610-624-8 376.36(075.8)
2. BEJAN, L., DRUGAȘ, I., HĂRDĂLĂU, L. *Aplicații în logopedie și psihologie școlară*. Oradea: Editura Primus, 2009. 195 p. ISBN 978-973-1975-35-1.
3. BODEA HAȚEGAN, C. *Procesarea fonologică - delimitări teoretice și aspecte practice*. Cluj-Napoca: Ed. Cartea Albă a Psihopedagogiei Speciale, 2013. ISBN 978-973-0-15757-4
4. BUCUN, N., NOSATĂI, A. Pregătirea psihologică pentru școala a copiilor cu tulburări de limbaj. In: *Univers Pedagogic*, Nr. 3, Chișinău: 2009, p. 68-75. ISSN 1811-547
5. BUGANU, D.A. *Intervenții psihologice și logopedice în tulburări de limbaj și comunicare la preșcolari: teză de doctor*, Chișinău, 2021. CZU: 376.36:373.2(043.3), 240 p.
6. BURLEA, G. *Tulburările limbajului citit – scris*. București: Editura Polirom, 2007. ISBN 978-

973-46-0453-1.

7. BURLEA, G., CHIRIȚĂ, R., BURLEA, A. Tulburări ale limbajului oral și scris cauzate de deficitul fonologic la copil. În: *Revista Română de pediatrie*, vol. LIX, nr. 4, 2010, p.287. ISSN 1454-0398 citat pe 04.01.2017 disponibil pe <https://rjp.com.ro/rjp-vol-lix-nr-4-an-2010/>
8. CIOBANU, A. *Diagnosticarea și diferențierea copiilor cu diferite forme de reținere în dezvoltarea psihică*: autoreferatul tezei de doctor în psihologie. Chișinău, 2003. 23 p.
9. CUCER, A. *Psihocorecția tulburărilor de limbaj prin acțiuni de terapie complexă*: teza de doctor în psihologie, Chișinău, 1999. 110 p.
10. CUCU-CIUHAN, G. *Psihoterapia copilului hiperactiv: o abordare experiențială*, Editura SYLVI București, 2001, ISBN 973-9488-93-5
11. GUȚU, M. *Logopedia*. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolya, 1975. 398 p
12. MĂȚĂ, L. *Ghid de pregătire psihopedagogică pentru gradele didactice*. Bacău, Alma Mater, 2010. 206 p. ISBN 978-606-527-076-3 374.7
13. OLĂRESCU V. *Disabilități de învățare*. Chișinău, Elan Poligraf, 2017. 118 p. ISBN 978-9975-66-594-0
14. OLĂRESCU V. Jocul drept indice al sănătății psihologice a familiei. În: *Materialele Conferinței științifice anuale UPSC „Ion Creangă”, Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului*. Chișinău, 2002, vol.1, p.274-278
15. OLĂRESCU, V. Jocul cale de actualizare a copilului. Aspecte ale terapiei prin joc. În: *Analele științifice ale USM. Seria științe socio-umane*. Chișinău, 2000, p.134-138
16. OLĂRESCU, V. *Logopedia, perspectiva diagnosticului logopedic*. Chișinău, Elena-VI SRL, 2008. 251 p. ISBN 978-9975-9743-6-3
17. OLĂRESCU, V. PONOMARI D. *Asistență logopedică și psihologică*. Chișinău: Elena-VI SRL, 2012. 250 p. ISBN 978-9975-106-98-6
18. OLĂRESCU, V. *Scrierea și citirea: Intervenție logopedică preventivă și formativ-dezvoltativă* Chișinău, Tipografia „Pulsul Pieții”, 2020, 179 p. ISBN 978-9975- 3342-5-9.
19. OLĂRESCU, V. Soluționarea conflictelor interioare prin intermediul art-terapiei. În: *Cultura păcii în perioada stabilirii noosferei*. Chișinău, 1999, p.99-100
20. PANȚĂRU, D.M. *Vorbim, scriem sau comunicăm?* În: revista online terlogopedica a Centrului Logopedic interșcolar Cluj 2015 [citat 04.01.2017], disponibil <http://cjraecluj.ro/wp-content/uploads/2019/12/Interlogopedica-.pdf>
21. PĂUNESCU, C., MUȘU, I. *Tulburări de limbaj la copil*. București, Editura Medicală, 1984. 228 p.
22. PIAGET, J. INHELDER, B. *Psihologia copilului*, Ed. a 2-a. Trad. Papuc L. Buc., Editura Cartier, 2005. p. 82-92 ISBN: 9975-79-368-1.
23. PONOMARI, D. *Dezvoltarea comunicării la copiii preșcolari cu tulburări de limbaj*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2019. 281 p. CZU: 159.922.7: 376.36(043.2)
24. RACU, J. Formarea abilităților comunicative la preșcolarii mari ca factor al socializării eficiente. În: *Repere metodologice pentru socializarea copiilor de vârstă timpurie*. Chișinău: IȘE, 2015. p. 45-50. ISBN 978-9975-48-089-5.
25. RUSNAC, V. *Psihocorecția dereglărilor scrierii la elevii cu nedezvoltare globală de limbaj*. autoreferatul tezei de doctor în psihologie. Chișinău, 1999. 28 p.
26. SLAMA-CAZACU, T. *Introducere în psiholingvistică*. București: Ed. Științifică, 1968. 480 p

27. ȘCHIOPU, U., VERZA E. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: Ed.Didactică și Pedagogică, 1997. 510 p. ISBN 973-30-3098-X
28. ȚAPURIN, A. *Dezvoltarea creativității la copii de vârstă preșcolară în procesul educațional*: teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2017. CZU: 159.922.7:373.2 (043.3)
29. VELEANOVICI, A. C. *Tulburări emoționale la copiii aflați în situație de abuz și neglijare*: teza de doctor, 2015, CZU: 159.942(043.3)
30. VERZA, E. *Tratat de logopedie*. București, Humanitas, 2003. 398 p. ISBN 973-86056-0-1
31. VÎRLAN, M. *Optimizarea comportamentului copiilor din familii temporar dezintegrate*. Chișinău: UPSC „Ion Creangă”, 2010, 70 p. ISBN 978-9975-46-076-7
32. VRĂSMAȘ, E. STĂNICĂ C. *Terapia tulburărilor de limbaj. Intervenții logopedice*. Buc: EDP, 1997. 328 p.
33. CHOMSKY, C. *Reading, Writing, and Speaking*. Wentworth Press, 2019. 258 p. ISBN 978-0469-257382
34. IAKOBSON, R. *Language in Literature*. Harvard University Press, 1990. ISBN 978-0674-510-28-9
35. NELSON, K., & FIVUSH, R. (2004). *The Emergence of Autobiographical Memory: A Social Cultural Developmental Theory*. *Psychological Review*, 111(2), 486–511. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.111.2.486>
36. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Вопросы детской психологии*. Санкт Петербург: Из. Союз, 1997.
37. ЗАПОРОЖЕЦ, А.В., ЛИСИНА М.И. *Развитие общения у дошкольников*. Москва, Издательство «педагогика» 1974 [citat 26.04.2018] disponibil pe [http://psychlib.ru/mgppu/ZRo-1974/ZRo-288.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/ZRo-1974/ZRo-288.htm#$p1)
38. ИВАНОВ, А. П. *Психология воли*. Лаборатория книги, 2012. 99 с. ISBN 978-5-504-00162-3
39. КОРНИЛОВ, К.Н. *К вопросу о воспитании воли*. [citat 20.03.2020] disponibil <https://www.rulit.me/books/vospitanie-voli-shkolnika-read-508648-35.html>
40. ЛЕОНТЬЕВ, А.А. *Основы психолингвистики*. М., 1997. 287с. [citat 27.08.2018] disponibil: <https://nsportal.ru/vuz/psikhologicheskie-nauki/library/2014/12/01/lentev-osnovy-psikholingvistiki>
41. ЛУРИЯ, А.Р. *Лекции по общей психологии*. Серия «Мастера психологии», СПб.: Питер, 2006. 320 с. ISBN 5-94723-559-5
42. СКИННЕР, Б.Ф., ВАРГАС, Э.А. *Вербальное поведение*. citat 20.04.2019 disponibil <https://nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/1357/08.%20ВЕРБАЛЬНОЕ%20ПОВЕДЕНИЕ%20Б.%20Ф.%20СКИННЕРА%20-%20ВВЕДЕНИЕ.pdf?sequence=1&isAllowed>
43. СОХИН, Ф.А. *Психолого-педагогические основы развития речи дошкольников*. Воронеж: Издательство НПО „МОДЭК”, 2002. 224 с. ISBN 5-89502-339-8 (5-89395-412-2)

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI

Ghid metodologic:

1. OLĂRESCU, V., HACEATREAN, O. *Ghid metodologic psiho-logopedic de remediere a tulburării fonologice* Chișinău: Editura Garomont Studio, 2022, 110 p. ISBN 978-9975-162-06-7

Articole în ediții științifice internaționale:

1. HACEATREAN, O. Recuperarea dislaiei funcționale prin tehnici de arterapie. În: Volumul Simpozionului cu participare internațională ”Școala – principalul mijloc de păstrare a libertății sufletului în mediul penitenciar”, Bacău: 2018, p. 357-362, ISSN 2457-7197
2. ОЛЭРЕСКУ, В., ХАЧЯТРЯН, О. Выявление дислексико-дисграфических предрасположенностей у дошкольников 6-7 лет. В: *Сборник научных трудов и материалов научно-практических конференций АСОУ*, том 2, 2022. с. 350-361. eISSN: 2782-6082

Articole în reviste științifice:

1. OLĂRESCU, V., HACEATREAN, O. Conștiința fonologică în contextul dezvoltării limbajului și comunicării. În: *Univers Pedagogic*, nr. 1, IȘE, 2022. 117 p., p. 61-71. ISSN 1811-5470
2. HACEATREAN, O. Corelația dintre tulburarea fonologică de limbaj și procesele cognitive la preșcolari. În: *Univers Pedagogic*, nr.1, IȘE, 2022.117 p., p. 84-89, ISSN 1811-5470
3. OLĂRESCU, V., HACEATREAN, O. Evaluarea și educarea premiselor către scris-citit prin strategii psiho-logopedice la preșcolari. În: *Univers Pedagogic*, nr.4, IȘE, 2022. ISSN 1811-5470
4. OLĂRESCU, V., HACEATREAN, O. Psycho-logopedic perspectives on writing reading premises of preschoolers. În: *Revista Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*. Nr.1 (26). Bacău, Romania. 2022. p.121-130. ISSN 2247-4579. E-ISSN 2392-712.

Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

1. HACEATREAN, O. Recuperarea precoce a tulburării fonologice de limbaj. În: *Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor: Probleme actuale ale științelor umanistice UPSC „Ion Creangă”*, vol. XVI, partea a II-a, 2017. 306p., p.147-155. ISBN: 978-9975-46-348-5.
2. HACEATREAN, O. Confluente psihologice și logopedice în recuperarea tulburărilor fonologice de limbaj. În: *Materialele conferinței științifice internaționale ”Asistența logopedică: actualitate și orizonturi”*, 22-23 noiembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova. 242 p., p. 191-195. ISBN 978-9975-46-403-1.
3. HACEATREAN, O. Direcții de intervenție timpurie în dezvoltarea abilității de procesare fonologică la preșcolari. În: *Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor UPSC „Ion Creangă”, Probleme actuale ale științelor umaniste*. vol.XVIII, partea a III-a, 2019, 268 p., p.180 -188 ISBN 978-9975-46-423-9
4. OLĂRESCU, V., HACEATREAN, O. Componentele limbajului și conștiința fonologică. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale, IȘE*, 10 decembrie 2021. 411p., p.198-201 ISBN 978-9975-56-952-1
5. HACEATREAN, O. Conștiința fonologică – indicator precoce al tulburărilor de învățare. În: *Analele științifice ale doctoranzilor Probleme Actuale ale Științelor Umanistice*. vol.XIX. Chișinău, 2021. 382 p., p.227-233 ISBN 978-9975-46-296-9.

ADNOTARE

Haceatreaan Olesea. Confluente psihologice și logopedice în recuperarea tulburărilor fonologice de limbaj la preșcolari. Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2022.

Structura tezei: Teza este constituită din: adnotări, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 218 titluri, 4 anexe, 134 pagini de text de bază, 32 figuri și 35 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: tulburare de limbaj, tulburare fonologică, conștiință și procesare fonologică, insuficiență fonetico-fonematică, program psiho-logopedic integrativ.

Domeniul de studiu: Psihologia limbajului și comunicării.

Scopul cercetării: Recuperarea/remedierea tulburării fonologice prin aplicarea programului psiho-logopedic integrativ, cu repercusiune/impact/influență asupra limbajului, proceselor cognitive, emoționale, autoaprecierii și de formare/educare a premiselor pentru scris-citit, la copii preșcolari de 6-7 ani.

Obiectivele preconizate ale cercetării: studierea aprofundată a literaturii științifice de domeniu și descrierea, sinteza datelor științifice analizate; structurarea instrumentelor de evaluare; reliefa/distingerea particularităților tulburării fonologice și diferențelor de gen în manifestarea tulburării fonologice la preșcolari; identificarea nivelului dezvoltării proceselor cognitive (memorie, atenție), emoționale (anxietate), autoaprecierii, premiselor pentru scris-citit la preșcolarii cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică; stabilirea corelațiilor existente între tulburarea fonologică și vârsta psihologică a limbajului, procesele cognitive și emoționale, autoapreciere; premise ale dezvoltării scris-cititului la preșcolarii cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică; elaborarea și implementarea unui program psiho-logopedic integrativ în vederea remedierii tulburării fonologice; aprobarea experimentală și evaluarea impactului intervenției integrative, emiterea recomandărilor pentru specialiști privind la remedierea timpurie a tulburărilor fonologice la preșcolari

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în: sistematizarea științifică a datelor din cercetările de domeniu, *identificarea* (punctelor forte/slabe), a particularităților *dezvoltării* competențelor de procesare fonologică – *preachiziții/abilități* esențiale în evoluția proceselor psihice a preșcolarului de 6-7 ani; *remedierea* tulburărilor fonologice prin *elaborarea* și *aplicarea* unui program psiho-logopedic integrativ, *direcționat* pe tulburările lingvistice, procesele cognitive și emoționale, autoaprecierea preșcolarilor cu tulburări fonologice

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată, la nivel național s-a realizat un studiu comparativ experimental al copiilor preșcolari de 6-7 ani cu tulburare fonologică și dezvoltare tipică, din perspectiva identificării corelației dintre tulburarea fonologică și alte aspecte lingvistice, procesele cognitive și emoționale, și a autoaprecierii; a diferențelor de gen în manifestarea tulburării fonologice; s-a conceptualizat propria definiție a tulburării fonologice; s-a structurat un kit de evaluare pentru limbaj, procese cognitive, emoționale și autoaprecierii; s-a implementat programul psiho-logopedic integrativ orientat spre remedierea tulburării fonologice în paralel cu educarea premiselor de scriere-citire, dezvoltarea proceselor cognitive, emoționale și autoaprecierii.

Semnificația teoretică. Cercetarea efectuată contribuie la suplinirea fondului teoretic al științelor psihologice și logopedice cu informații referitoare la aspectul fonologic/metalingvistic în dezvoltarea limbajului la preșcolari; programul psiho-logopedic integrativ reprezintă un reper teoretic în acțiunea de stimulare/dezvoltare psihică a copilului preșcolar.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în structurarea. Kitul de evaluare al preșcolarilor, util în examinarea complexă rapidă și exactă a preșcolarilor de 6-7ani; programul psiho-logopedic integrativ elaborat, implementat și validat, orientat spre remedierea tulburărilor fonologice prin considerarea altor aspecte ale limbajului, proceselor cognitive, emoționale și autoaprecierii preșcolarilor cu tulburare fonologică, poate fi preluat de specialiștii în educația timpurie și de către părinți; programul psiho-logopedic integrativ poate fi utilizat și în cadrul programelor de pregătire pentru școală a preșcolarilor sau a elevilor clasei I-i; datele teoretice, practice și concluziile cercetării pot constitui surse de documentare pentru specialiști (logopezi, psihologi, educatori), părinți; pot alcătui un ghid de bune practici pentru specialiști.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialele rezultate cercetării au fost reliefate în cadrul ședințelor comune ale sesiunilor Școlii doctorale de psihologie; în materialele publicate ale conferințelor științifice, în reviste de specialitate, în procesul de formare continuă și complementară a psihologilor și logopezilor în vederea planificării activităților didactice; sunt recomandate la cursurile de Psihologie specială, Logopedie, Asistență logopedică pentru pregătirea studenților în Psihopedagogia specială și masteranzilor în Logopedie, UPSC „Ion Creangă.”

ANNOTATION

Haceatreaan Olesea. Psychological and speech therapy confluence in the recovery of phonological language disorders in preschoolers. Doctoral thesis in psychology. Chisinau, 2022.

Structure of the thesis: The thesis consists of: annotations, list of abbreviations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 218 titles, 4 annexes, 134 pages of basic text, 35 tables and 32 figures. The obtained results are published in 12 scientific papers.

Keywords: language disorder, phonological disorder, consciousness and phonological processing, phonetic-phonematic insufficiency, integrative psycho-logopedic program.

Field of study: Psychology of language and communication.

The purpose of the research: Recovery/remediation of the phonological disorder by applying the integrative psycho-logopedic program, with repercussion/impact/influence on language, cognitive, emotional processes, self-esteem and formation/education of the prerequisites for writing-reading, in preschool children aged 6-7 years.

The expected objectives of the research: the in-depth study of the scientific literature in the field and the description, synthesis of the analyzed scientific data; structuring assessment tools; highlighting/distinguishing the particularities of phonological disorder and gender differences in the manifestation of phonological disorder in preschoolers; identifying the level of development of cognitive processes (memory, attention), emotional (anxiety), self-esteem, prerequisites for reading and writing in preschoolers with phonological disorder and typical development; establishing the existing correlations between the phonological disorder and the psychological age of language, cognitive and emotional processes, self-esteem; premises of reading-writing development in preschoolers with phonological disorder and typical development; the development and implementation of an integrative psycho-logopedic program in order to remedy the phonological disorder; experimental approval and evaluation of the impact of the integrative intervention, issuing recommendations for specialists regarding the early remediation of phonological disorders in preschoolers.

The obtained results that contribute to the solution of the important scientific problem consist in: the scientific systematization of the data from field research, the *identification* (strong/weak points), of the particularities of the *development* of phonological processing skills - pre-acquisitions/essential skills in the evolution of the mental processes of preschoolers of 6-7 years; *remediation* of phonological disorders through the *development* and *application* of an integrative psycho-logopedic program, *directed* on language disorders, cognitive and emotional processes, self-assessment of preschoolers with phonological disorders.

Scientific novelty and originality. For the first time, at the national level, an experimental comparative study of 6-7-year-old preschool children with phonological disorder and typical development was carried out, from the perspective of identifying the correlation between phonological disorder and other linguistic aspects, cognitive and emotional processes, and self-perception; of gender differences in the manifestation of phonological disorder; conceptualized own definition of phonological disorder; an evaluation kit was structured for language, cognitive, emotional and self-assessment processes; the integrative psycho-linguistic program aimed at the remedy of the phonological disorder was implemented in parallel with the education of reading-writing premises, the development of cognitive, emotional and self-esteem processes.

Theoretical significance. The research carried out contributes to supplementing the theoretical background of the psychological and speech-language sciences with information referring to the phonological/meta-linguistic aspect of language development in preschoolers; the integrative psycho-logopedic program represents a theoretical benchmark in the action of mental stimulation/development of the preschool child.

The application value of the work consists in structuring of Preschool Assessment Kit, useful in the quick and accurate complex examination of 6-7 year old preschoolers; the elaborated, implemented and validated integrative psycho-logopedic program, oriented towards the remedy of phonological disorders by considering other aspects of language, cognitive, emotional processes and self-esteem of preschoolers with phonological disorder, can be taken over by specialists in early education and by parents; the psycho-linguistic integrative program can also be used as part of school preparation programs for preschoolers or first graders; theoretical and practical data and research conclusions can be sources of documentation for specialists (speech therapists, psychologists, educators), parents; can compile a best practice guide for specialists.

Implementation of scientific results. The materials resulting from the research were highlighted during the joint meetings of the sessions of the Doctoral School of Psychology; in the published materials of scientific conferences, in specialized magazines, in the process of continuous and complementary training of psychologists and speech therapists in order to plan didactic activities; are recommended for the courses of Special Psychology, Speech Therapy, Speech Therapy Assistance for the preparation of students in Special Psychopedagogy and Master's students in Speech Therapy, UPSC "Ion Creangă."

АННОТАЦИЯ

Хачятрыян Олеся. Слияние психологии и логопедии в восстановлении фонологических нарушений речи у дошкольников. Докторская диссертация по психологии. Кишинев, 2022.

Структура диссертации: Диссертация состоит из: аннотации, списка сокращений, введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 218 наименований, 4 приложений, 134 страниц основного текста, 35 таблиц и 32 рисунков. Полученные результаты опубликованы в 12 научных статьях.

Ключевые слова: нарушение речи, фонологические нарушения, сознание и фонологическая обработка, фонетико-фонематическая недостаточность, интегративная психолого-педагогическая программа.

Область исследования: Психология языка и общения.

Цель исследования: Восстановление/исправление фонологического расстройства путем применения интегративной психолого-педагогической программы, с реперкуссией/воздействием/влиянием на речевые, когнитивные, эмоциональные процессы, самооценку и формированием/воспитанием предпосылок к письму и чтению, у детей дошкольного возраста 6-7 лет.

Ожидаемые цели исследования: углубленное изучение научной литературы по данному направлению и описание, обобщение проанализированных научных данных; структурирование инструментов оценки; выделение особенностей фонологического расстройства и гендерных различий в проявлении фонологического расстройства у дошкольников; выявление уровня развития познавательных процессов (память, внимание), эмоциональных (тревожность), самооценки, предпосылок к чтению и письму у дошкольников с фонологическим нарушением и типичным развитием; установление существующих корреляций между фонологическим расстройством и психологическим возрастом речи, когнитивных и эмоциональных процессов, самооценки; предпосылки развития чтения-письма у дошкольников с фонологическими нарушениями и типичным развитием; разработка и реализация интегративной психолого-педагогической программы по коррекции фонологического расстройства; экспериментальная апробация и оценка влияния интегративного вмешательства, выдача рекомендаций специалистам по ранней коррекции фонологических нарушений у дошкольников

Полученные результаты, способствующие решению важной научной задачи, заключаются в: научной систематизации данных существующих исследований, *выявлении* (сильных/слабых сторон), особенностей *развития* навыков фонологической обработки - необходимые предрасположенности/навыки в развитии психических процессов дошкольников 6-7 лет; *коррекция* фонологических нарушений путем *разработки* и применения интегративной психолого-педагогической программы, *направленной* на нарушения речи, когнитивных и эмоциональных процессов, самооценку дошкольников с фонологическими нарушениями

Научная новизна и оригинальность. Впервые на отечественном уровне проведено экспериментально-сравнительное исследование детей дошкольного возраста 6-7 лет с фонологическими нарушениями и типичным развитием с позиции выявления взаимосвязи между фонологическими нарушениями и другими языковыми аспектами, когнитивными и эмоциональными процессами, и самовосприятие; гендерных различий в проявлении фонологического расстройства; было концептуализировано собственное определение фонологического расстройства; набор для оценки был составлен для речевых, когнитивных, эмоциональных процессов и процессов самооценки; интегративная психолингвистическая программа, направленная на устранение фонологического расстройства, реализовывалась параллельно с воспитанием предпосылок чтения-письма, развитием когнитивных, эмоциональных процессов и самооценки.

Теоретическая значимость. Проведенное исследование способствует дополнению теоретических основ психологических и логопедических наук сведениями, касающимися фонологического/металингвистического аспекта развития речи у дошкольников; интегративная психолого-педагогическая программа представляет собой теоретический ориентир в действии психической стимуляции/развития дошкольника.

Прикладная ценность работы состоит в структурировании Набора для оценки дошкольного возраста, полезный для быстрого и точного комплексного обследования дошкольников 6-7 лет; разработанная, внедренная и апробированная интегративная психолого-педагогическая программа, направленная на устранение фонологических нарушений путем учета других аспектов речи, когнитивных, эмоциональных процессов и самооценки дошкольников с фонологическими нарушениями, может быть взята на вооружение специалистами по раннему развитию и родителями; психолингвистическая интегративная программа также может быть использована в рамках программ подготовки к школе дошкольников или первоклассников; теоретические и практические данные и выводы исследований могут быть источниками документации для специалистов (логопедов, психологов, педагогов), родителей; может использоваться как практикум для специалистов.

Внедрение научных результатов. Материалы, полученные в результате исследования, были освещены на совместных заседаниях сессий Докторской школы психологии; в опубликованных материалах научных конференций, в специализированных журналах, в процессе непрерывной и дополнительной подготовки психологов и логопедов с целью планирования дидактической деятельности; рекомендованы для курсов специальной психологии, логопедии, логопедической помощи для подготовки студентов по специальной психопедагогике и магистрантов по логопедии, УПСК «Ион Крянгэ».

HACEATREAN OLESEA

**CONFLUENȚE PSIHOLOGICE ȘI LOGOPEDICE ÎN RECUPERAREA TULBURĂRILOR
FONOLOGICE DE LIMBAJ LA PREȘCOLARI.**

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Specialitatea 511.06 – Psihologia specială

Aprobat spre tipar:
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar 1,5

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tirajul 40 ex.
Comanda Nr

Rezumatul a fost tipărit la Tipografia „.....”